

HOF VAN JUSTITIE
VAN DE EUROPESE UNIE

JAARVERSLAG 2018

JAAROVERZICHT

„Het Hof van Justitie
van de Europese Unie
waarborgt de eerbiediging
van het recht van de Unie
voor 500 miljoen burgers”

curia.europa.eu

JAARVERSLAG

2018

Jaaroverzicht

Het Hof van Justitie van de Europese Unie is een van de zeven Europese instellingen.

Als rechterlijke macht van de Unie heeft het tot taak om voor de naleving van het Europese recht te zorgen door toe te zien op de uniforme uitlegging en toepassing van de Verdragen. De instelling draagt bij tot het behoud van de waarden van de Unie en zet zich door middel van haar rechtspraak in voor het Europese integratieproces.

Het Hof van Justitie van de Europese Unie bestaat uit twee rechterlijke instanties: het Hof van Justitie en het Gerecht van de Europese Unie.

INHOUD

Voorwoord van de president	5
1 Het jaar 2018 in één oogopslag	
A/ Een jaar in beelden	8
B/ Een jaar in cijfers	18
2 Gerechtelijke werkzaamheden	
A/ Terugblik op de belangrijkste arresten van het jaar	22
B/ Kerncijfers over de gerechtelijke werkzaamheden	42
3 Een jaar van openheid en uitwisseling	
A/ Belangrijkste evenementen	48
B/ Kerncijfers	52
4 Een administratie ten dienste van de rechtspleging	
A/ Voortdurend streven naar efficiëntie	56
B/ Cijfers en projecten	63
5 Blik op de toekomst	66
6 Volg ons!	70

« Het Hof van Justitie van de Europese Unie blijft een sterke en stabiele pijler van het Europese project. Het Hof van Justitie zet zich voortdurend in om de fundamentele waarden van een rechtsunie te behouden en te versterken. Aan deze waarden mag op geen enkele manier afbreuk worden gedaan. »

VOORWOORD

VAN DE PRESIDENT

100 jaar geleden lag Europa in puin na een conflict met een bijzonder hoge tol aan mensenlevens. Vandaag de dag zijn meer dan 500 miljoen burgers van alle generaties getuige van een nooit eerder geziene historische ontwikkeling die langzamerhand heeft geleid tot een Europese Unie met gemeenschappelijke fundamentele waarden. Via haar instellingen staat de Europese Unie garant voor vrede, vrijheid, democratie, de rechtsstaat en de eerbiediging van de mensenrechten.

Wij moeten de grote verworvenheden van de Europese integratie in gedachten houden, vooral in tijden waarin Europa een antwoord moet bieden op de onzekerheden over de brexit, de dramatische migratiecrisis en onderlinge spanningen over de eerbiediging van de rechtsstaat in sommige lidstaten.

In dat klimaat blijft het Hof van Justitie van de Europese Unie een sterke en stabiele pijler van het Europese project. Het Hof van Justitie zet zich voortdurend in om de fundamentele waarden van een rechtsunie te behouden en te versterken. Aan deze waarden mag op geen enkele manier afbreuk worden gedaan.

Door middel van een kwaliteitsvolle, duidelijke, doeltreffende en transparante justitie wil het Hof het vertrouwen van alle burgers in de Europese integratie helpen te herstellen, of het nu gaat om werknemers, consumenten, ondernemers, beleidsmakers of overheidsmanagers.

Voor de rechterlijke instanties van de Unie was 2018 in verschillende opzichten een uitzonderlijk jaar. Het was een recordjaar wat de gerechtelijke werkzaamheden betreft. Nooit eerder in de geschiedenis van de instelling zijn zoveel nieuwe zaken binnengekomen en zoveel zaken afgehandeld. 2018 was ook het jaar waarin het Justitieel Netwerk van de Europese Unie tot stand is gekomen, een echt uitwisselingsplatform tussen het Hof van Justitie en de grondwettelijke hoven en hoogste rechterlijke instanties van de lidstaten.

Ten slotte heeft het Gerecht een beslissende stap gezet naar digitalisering. De gerechtelijke documenten worden sinds 1 december 2018 namelijk uitsluitend via de applicatie e-Curia uitgewisseld tussen het Gerecht en de vertegenwoordigers van de partijen. Dankzij deze applicatie kunnen de twee rechterlijke instanties van de instelling snel digitaal communiceren en een aanzienlijke hoeveelheid papier besparen, wat een gunstig effect heeft op de koolstofbalans van de instelling.

Op de volgende bladzijden vindt u een helder en bondig beeld van de markantste rechterlijke beslissingen van 2018 en van hun impact op het dagelijkse leven van de burgers van de Unie. Ook de belangrijkste evenementen passeren de revue. Een reeks infographics illustreert de kerncijfers die inzicht bieden in de werking van het Hof en de administratie die daarachter schuilgaat om het in staat te stellen zijn taak in het belang van de Europese justitie te vervullen.

Veel leesplezier!

Koen Lenaerts
President van het Hof van Justitie van de Europese Unie

2014 8

**HET JAAR
2018
IN ÉÉN
OOGOPSLAG**

A | EEN JAAR IN BEELDEN

Januari

1 januari

Ingebruikneming van het Justitieel Netwerk van de Europese Unie

Het Justitieel Netwerk van de Europese Unie is in 2017 opgericht ter gelegenheid van de 60e verjaardag van de Verdragen van Rome. Het doel ervan is te zorgen voor nauwere samenwerking tussen de rechters ten dienste van een kwalitatief hoogwaardige Europese justitie. Een samenwerkingsplatform is opgezet in alle talen van de Unie om de werkzaamheden van de Europese en nationale rechters te bundelen. (zie blz. 58)

10 januari

Indiening van de zaak *Glawischnig-Piesczek* bij het Hof van Justitie

Het hooggerechtshof van Oostenrijk vraagt of een verlener van host-diensten, zoals **Facebook**, kan worden verplicht om een haatbericht van een gebruiker van het sociale netwerk te blokkeren en onderzoek moet doen om berichten met een identieke inhoud wereldwijd op zijn sites te blokkeren (C-18/18).

25 januari

Arrest *F*

Een asielzoeker kan niet worden onderworpen aan een psychologische test om zijn **seksuele geaardheid** te bepalen, want dat zou een onevenredige inmenging in zijn privéleven vormen (C-473/16). (zie blz. 27)

Februari

29 januari

Indiening van de zaak *CCOO* bij het Hof van Justitie

De Audiencia Nacional (nationaal hof, Spanje) vraagt het Hof van Justitie of ondernemingen moeten beschikken over een systeem voor de registratie van het **aantal uren dat hun personeel effectief heeft gewerkt**, om de arbeidstijden en het aantal overuren te controleren (C-55/18).

1 februari

40^e verjaardag van de oprichting van de tolkdienst van het Hof

Aanvankelijk schakelde het Hof de tolkdiensten van het Europees Parlement in voor het simultaan tolken van zijn hoorzittingen. Sinds 1 februari 1978 beschikt het Hof over een eigen tolkdienst om een kwaliteitsvolle dienstverlening te garanderen die aan zijn behoeften beantwoordt. Het Hof viert de 40^e verjaardag van zijn tolkdienst met een ceremonie in de grote zittingszaal

1 februari

Indiening van de zaak *Commissie/Hongarije* bij het Hof van Justitie

De voorwaarden waaronder **buitenlandse instellingen voor hoger onderwijs** – en met name die van buiten de Europese Economische Ruimte – hun diensten in Hongarije mogen aanbieden, zijn volgens de Commissie in strijd met het Unierecht (C-66/18).

14 februari

Indiening van de zaak *Commissie/Italië* bij het Hof van Justitie

Volgens de Commissie heeft Italië richtlijn 2011/7/EU betreffende bestrijding van **betalingsachterstand** bij handelstransacties geschonden, omdat deze lidstaat er niet voor heeft gezorgd dat de overheidsinstanties hun handelsschulden binnen een termijn van 30 of 60 kalenderdagen betalen (C-122/18).

21 februari

Indiening van de zaak *Oostenrijk/Commissie* bij het Gerecht

Oostenrijk verzet zich tegen de goedkeuring door de Commissie van Hongaarse staatssteun voor de ontwikkeling van twee nieuwe **kernreactoren** in de kerncentrale Paks II in het centrum van het land (T-101/18).

1 maart

140^e verjaardag van de bevrijding van Bulgarije

In 1878 is het vredesverdrag van San Stefano ondertekend, waardoor Bulgarije zich kon bevrijden van vijf eeuwen Ottomaanse overheersing en zijn plaats op de kaart van Europa kon terugwinnen. Op 1 maart herdenkt het Hof deze gebeurtenis samen met leden en personeel van de instelling, alsook met externe genodigden.

14 maart

Arrest *TestBioTech/Commissie*

De gevolgen van **genetisch gemodificeerde organismen** (ggo's) op de gezondheid van mens en dier kunnen binnen het beleidsterrein van milieu vallen. Niet-gouvernementele milieuorganisaties hebben dus recht op inspraak bij de besluitvorming inzake het in de handel brengen van levensmiddelen die ggo's bevatten (T-33/16).
(zie blz. 33)

17 april

Arrest *Krüsemann e.a.*

Een luchtvaartmaatschappij mag passagiers geen vergoeding weigeren voor de annulering of langdurige vertraging van een vlucht bij een **wilde staking** van het vliegend personeel (C-195/17).

26 april

Arrest *Messi*

Lionel Messi kan zijn merk „**MESSI**” registreren voor kleding en sportartikelen. De bekendheid van de voetballer neutraliseert de overeenstemming met het merk „**MASSI**” (ook een merk van sportartikelen) en sluit alle mogelijke verwarring uit (T-554/14).
(zie blz. 31)

28 april

20^e verjaardag van de arresten *Kohll en Decker*

Dankzij deze historische arresten van het Hof van Justitie kunnen patiënten **zich medisch laten behandelen en medische producten aankopen in het buitenland** zonder voorafgaande toestemming van hun nationale ziekenfonds ([arresten C-158/96 en C-120/95](#)).

(zie de informatiebrochure [Het Hof van Justitie en de gezondheidszorg](#))

20-23 mei

Officieel bezoek aan Zweden

Een delegatie van het Hof van Justitie gaat naar Zweden voor een ontmoeting met leden van het hooggerechtshof, het administratieve hooggerechtshof, het hof van beroep van Svea en het administratieve hof van beroep van Stockholm. (zie blz. 51)

22 mei

Indiening van de zaak *Amazon/Commissie bij het Gerecht*

Amazon verzoekt het Gerecht om nietigverklaring (ongeldigverklaring) van het besluit waarbij de Commissie Luxemburg heeft bevolen om van **Amazon** onrechtmatige belastingvoordelen voor een bedrag van ongeveer 280 miljoen euro terug te vorderen (T-318/18).

23-26 mei

FIDE Congres

Het 28^e tweejaarlijkse congres van de Internationale Federatie voor Europees Recht (FIDE) vindt plaats in Estoril (Portugal). Deze editie focust op drie hoofdthema's: de interne markt en de digitale economie; fiscaliteit, staatssteun en concurrentievervalsingen, en ten slotte de externe dimensie van het beleid van de Unie. (zie blz. 49)

29 mei

Arrest Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen e.a.

Het feit dat onverdoofde rituele slachtingen van dieren in een erkend slachthuis moeten plaatsvinden, is niet in strijd met de **vrijheid van godsdienst** (C-426/16). (zie blz. 27)

31 mei

Nieuwe leden van de Europese Rekenkamer

Ter gelegenheid van de gedeeltelijke vervanging van de Rekenkamer leggen Tony Murphy (Ierland), Eva Lindström (Zweden), Hannu Takkula (Finland) en Annemie Turtelboom (België) de in de Verdragen voorgeschreven ambtseed af.

Tijdens een plechtige zitting van het Hof van Justitie van de Europese Unie verbinden de leden van de Rekenkamer zich ertoe om de verplichtingen na te komen die uit hun ambt voortvloeien.

5 juni

Arrest Coman e.a.

Het in een lidstaat wettig gesloten **huwelijk tussen personen van hetzelfde geslacht** moet in de andere lidstaten worden erkend voor de toekenning van een afgeleid verblijfsrecht aan de echtgenoot die geen burger van de Unie is. Deze verplichting betekent echter niet dat een lidstaat het huwelijk tussen personen van hetzelfde geslacht in zijn eigen wetgeving moet opnemen (C-673/16). (zie blz. 27)

14 juni

Officiële overdracht van „L’Erma – Ritratto del c.d. Pseudo Seneca

Het Hof verwelkomt een beeldhouwwerk uit de Farnese-collectie, dat in bruikleen is gegeven door het nationale archeologische museum van Napels. De replica van een bronzen Grieks prototype uit de tweede eeuw voor Christus is gemaakt in de tweede helft van de tweede eeuw na Christus. Oorspronkelijk werd gedacht dat het beeld Seneca minor (4 v.C.-65 n.C.) voorstelde. Volgens de meest betrouwbare huidige hypothesen zou het evenwel gaan om de Griekse dichter en landbouwer Hesiodos. Dit beeld vervangt „L’Erma di Socrate”, dat in februari 2017 door hetzelfde museum aan het Hof in bruikleen was gegeven.

10 juli

Arrest Jehovan todistajat

Een geloofsgemeenschap, zoals Jehova's getuigen, is samen met haar leden-verkondigers verantwoordelijk voor de verwerking van de **persoonsgegevens** die bij een van-huis-tot-huisverkondiging worden verzameld (C-25/17). (zie blz. 28)

13 september

Arrest *Wind Tre*

Vooraf geïnstalleerde en geactiveerde betaaldiensten op simkaarten vormen een agressieve en oneerlijke handelspraktijk wanneer de gebruikers daar niet van tevoren over zijn geïnformeerd (gevoegde zaken C-54/17 en C-55/17).
(zie blz. 22)

2 oktober

Indiening van de zaak *Commissie/Polen bij het Hof van Justitie*

Een Poolse wet verlaagt de **pensioenleeftijd van de rechters** van het hooggerechtshof en verleent de president van Polen de discretionaire bevoegdheid om hun ambtstermijn te verlengen. Volgens de Commissie is deze wet in strijd met het Unierecht (C-619/18).

4 oktober

Studiedag over de uitdagingen van moderne juridische bibliotheken

Vooraanstaande deskundigen en vertegenwoordigers van verschillende Europese bibliotheken, instellingen en grondwettelijke hoven en hoogste rechterlijke instanties komen samen om van gedachten te wisselen over de toekomst van de juridische bibliotheken. De bibliotheek van het Hof, die grondig is gemoderniseerd, heeft het gebruik van nieuwe technologieën en digitale middelen drastisch opgevoerd en blijft nauw samenwerken met andere gespecialiseerde bibliotheken om haar gebruikers een hoogwaardige dienstverlening aan te bieden.
(zie blz. 50)

8 oktober**Gedeeltelijke vervanging van de leden van het Hof van Justitie en ambtsaanvaarding door zes nieuwe leden**

In het kader van de driejaarlijkse gedeeltelijke vervanging van de leden van het Hof van Justitie worden Alexander Arabadjiev (Bulgarije), Jean-Claude Bonichot (Frankrijk), Thomas von Danwitz (Duitsland), Carl Gustav Fernlund (Zweden), Egils Levits (Letland), Constantinos Lycourgos (Cyprus), Jiří Malenovský (Tsjechië), Alexandra Prechal (Nederland), Yves Bot (Frankrijk) en Maciej Szpunar (Polen) herbenoemd als rechter of advocaat-generaal voor een ambtstermijn van zes jaar.

Vier nieuwe rechters, Lucia Serena Rossi (Italië), Irmantas Jarukaitis (Litouwen), Peter George Xuereb (Malta) en Nuno José Cardoso da Silva Piçarra (Portugal), zijn benoemd door de vertegenwoordigers van de regeringen van de lidstaten tijdens een bijeenkomst van de Raad. Ook zijn er twee nieuwe advocaten-generaal benoemd: Giovanni Pitruzzella (Italië) en Gerard Hogan (Ierland).

De zes nieuwe leden leggen op een plechtige zitting voor het Hof van Justitie de eed af.

9 oktober**Indiening van de zaak *Google en Alphabet/ Commissie* bij het Gerecht**

Google verzoekt het Gerecht om nietigverklaring van het besluit waarbij de Commissie haar een boete van 4,34 miljard euro heeft opgelegd wegens illegale praktijken met **Android-toestellen** om de machtspositie van de zoekmachine van Google te versterken (T-604/18).

7 november**100^e verjaardag van de onafhankelijkheid van Polen**

Op 11 november 1918 wordt Polen opnieuw onafhankelijk nadat het land was verdeeld tussen het Russische Rijk, het Oostenrijks-Hongaarse Rijk en Pruisen. Het Hof viert de 100^e verjaardag van deze onafhankelijkheid met een conferentie over „de uitdagingen van de Poolse democratie na de honderdste verjaardag van de herwonnen onafhankelijkheid van Polen”, waaraan leden en personeel van de instelling deelnemen.

18-20 november

Symposium van magistraten

Dit jaarlijkse symposium brengt nationale magistraten uit de 28 lidstaten en de leden van het Hof twee dagen lang samen om over verschillende Unierechtelijke onderwerpen van gedachten te wisselen en de samenwerking tussen de rechterlijke instanties van de lidstaten en het Hof van Justitie te versterken.
(zie blz. 50)

3 december

Indiening van de zaak *Deutsche Umwelthilfe* bij het Hof van Justitie

Het administratieve hof van Beieren (Duitsland) vraagt het Hof van Justitie of het Unierecht het mogelijk maakt dat de rechter functionarissen van een staat onder arrest laat plaatsen wanneer die staat een definitief arrest naast zich neerlegt waarbij hij wordt verplicht een actieplan voor de **luchtkwaliteit** (stad München) aan te passen. De aan de staat opgelegde geldboetes blijken namelijk niet doeltreffend (C-752/18).

4 december

Vernissage van de tentoonstelling „Het Paleis van het Hof van Justitie van de Europese Unie – Tien jaar”

In 2008 neemt het Hof zijn nieuwe Paleis in gebruik, een symbolisch gebouw dat de Europese justitie belichaamt. De nieuwe infrastructuur bestaat uit het Paleis, de Anneau, de Galerij en de twee Torens. Het Hof viert de 10^e verjaardag van de inhuldiging van de gebouwen met een tentoonstelling over de belangrijkste gebeurtenissen van de voorbije tien jaar bij het Hof als instelling, rechterlijke instantie en administratie.

10 december

Arrest *Wightman e.a.*

Het Verenigd Koninkrijk kan de kennisgeving van zijn voornemen om zich **uit de Unie terug te trekken** eenzijdig intrekken op grond van artikel 50 van het Verdrag betreffende de Europese Unie (VEU) (C-621/18).
(zie blz. 39)

B | EEN JAAR IN CIJFERS - DE INSTELLING IN 2018

BEGROTING 2018

410

miljoen euro

Uit de statistieken blijkt dat 2018 opnieuw een druk jaar was wat de gerechtelijke werkzaamheden betreft. Dit heeft tot gevolg dat de instelling in haar geheel een uitzonderlijk aantal zaken heeft afgehandeld, namelijk 1 769 zaken (vergeleken met 1 594 in 2017 en 1 628 in 2016). Het gaat om 760 zaken bij het Hof van Justitie en 1 009 zaken bij het Gerecht. Ook het totale aantal ingediende zaken (1 683 tegenover 1 656 in 2017) getuigt van die stijgende trend.

Deze werklast is ook terug te zien in de werkzaamheden van de administratieve diensten die de rechterlijke instanties dagelijks ondersteunen.

75

rechters

uit 28 lidstaten

11

advocaten-generaal

2 217

ambtenaren en
personeelsleden

39%

Mannen
872

61%

Vrouwen
1 345

Met de **vertegenwoordiging van vrouwen op leidinggevende posities** binnen de verschillende diensten bevindt het Hof zich in de hogere middenmoot van de Europese instellingen.

663

vrouwelijke administrateurs

(dit is 53 %)

27

vrouwen
in leidinggevende posities (37,5%)

21 leidinggevende posities in het middenkader (37%)

6 leidinggevende posities in het hogere kader (40%)

Het gerechtelijke jaar (zonder onderscheid naar rechterlijke instantie)

1 683

nieuwe zaken

1 769

afgesloten zaken

163 642

processtukken in het register
van de griffies ingeschreven

Gemiddelde procesduur

ongeveer **18** maanden

Hof van Justitie 15,7 maanden

Gerecht 20 maanden

Percentage processtukken dat via e-Curia is neergelegd

Hof van Justitie **75%**

Gerecht **85%**

Aantal toegangsaccounts
voor e-Curia **5 657**

2 727

gerechtelijke
mededelingen

in het
*Publicatieblad
van de Europese Unie*

DE TAALKUNDIGE DIENSTEN

Als meertalige rechtsprekende instelling moet het Hof in staat zijn om een zaak te behandelen in om het even welke officiële taal van de Unie waarin die wordt ingediend. Vervolgens zorgt het ervoor dat zijn rechtspraak in al die talen wordt verspreid.

24

potentiële procestalen, dus 552 mogelijke taalcombinaties

606

„juristen-linguïsten” voor de vertaling van de schriftelijke stukken

23

taalkundige eenheden

Bij het Hof worden de vertalingen uitgevoerd volgens een dwingende regeling van het taalgebruik, die de mogelijkheid biedt om alle 24 officiële talen van de Europese Unie te gebruiken. De te vertalen documenten zijn allemaal zeer technische juridische teksten. De taalkundige dienst van het Hof heeft dan ook alleen „juristen-linguïsten” in dienst die een juridische opleiding hebben voltooid en beschikken over een grondige kennis van minstens twee andere officiële talen dan hun moedertaal.

1 215 000

door de vertaaldienst geproduceerde bladzijden

Inperking van het te vertalen werk in 2018

(interne besparingsmaatregelen)

565 000

bladzijden

Aantal te vertalen bladzijden

1 285 000

721

terezittingen en bijeenkomsten waarop simultaan is getolkt

71

tolken voor de pleitzittingen en bijeenkomsten

HET INSTITUTIONELE JAAR

2 292

nationale magistraten ontvangen bij het Hof in het kader van seminars, opleidingen, bezoeken en stages

Ongeveer

20 000

bezoekers

- professionals
- journalisten
- studenten
- burgers

79

protocollaire evenementen

GERECHTELIJKE WERKZAAMHEDEN

2

A | TERUGBLIK OP DE BELANGRIJKSTE ARRESTEN VAN HET JAAR

Bescherming van consumenten

De bescherming van consumenten is een van de constante aandachtspunten van de Europese Unie, die ervoor zorgt dat er strikte regels worden toegepast om een hoog beschermingsniveau voor consumenten te waarborgen. Zij beoogt ook de bewustwording van hun rechten te verbeteren, zodat zij weloverwogen keuzes kunnen maken en hun belangen kunnen verdedigen, met name tegen oneerlijke handelspraktijken.

In een zaak waarin simkaarten met **vooraf geïnstalleerde en geactiveerde betaalde diensten** op de markt werden gebracht, heeft het Hof van Justitie geoordeeld dat het om een „niet-gevraagde levering” gaat en dus om een agressieve en oneerlijke handelspraktijk tegenover consumenten, wanneer zij hierover niet vooraf geïnformeerd worden.

→ [Arrest Wind Tre en Vodafone Italia van 13 september 2018, gevoegde zaken C-54/17 en C-55/17](#)

Het Hof van Justitie heeft ook geoordeeld dat de **vergoeding** door het nationale stelsel van de ziektekostenverzekering van een **geneesmiddel dat wordt voorgeschreven voor een gebruik dat niet onder de vergunning voor het in de handel brengen ervan valt**, niet in strijd is met het Unierecht. Dit geneesmiddel moet echter nog steeds voldoen aan de farmaceutische regelgeving van de Unie. Zo kan een geneesmiddel dat in beginsel bestemd is voor de behandeling van bepaalde vormen van kanker worden vergoed wanneer het wordt voorgeschreven voor de behandeling van een oogziekte tegen lagere kosten dan een ander geneesmiddel voor dezelfde behandeling.

→ [Arrest Novartis Farma van 21 november 2018, C-29/17](#)

In een zaak die aanhangig is gemaakt door Dyson, een fabrikant van stofzuigers met stofcontainers zonder zak, heeft het Gerecht de verordening met betrekking tot de **energie-etikettering van stofzuigers** nietig verklaard. Deze verordening voorzag in een op een lege stofcontainer gebaseerde methode om de energieprestatie van stofzuigers te berekenen, hetgeen niet overeenkomt met omstandigheden die de reële gebruiksomstandigheden zo dicht mogelijk benaderen.

→ [Arrest Dyson van 8 november 2018, T-544/13 RENV](#)

Bescherming van werknemers

Het Unierecht beschermt werknemers in veel opzichten. Wat tijdelijke arbeidsovereenkomsten betreft, voorziet een raamovereenkomst tussen de Europese sociale partners in minimummaatregelen om te voorkomen dat werknemers in een preciaire situatie komen te verkeren. Bovendien regelt een richtlijn bepaalde aspecten van de organisatie van de arbeidstijd, zoals de maximale arbeidstijd en het recht op een jaarlijkse vakantie met behoud van loon van ten minste vier weken, die alleen aan het einde van het dienstverband kan worden vervangen door een financiële vergoeding.

In Italië wordt **misbruik van opeenvolgende tijdelijke arbeidsovereenkomsten** bestraft door de arbeidsovereenkomst dan automatisch om te zetten in een overeenkomst voor onbepaalde tijd. Deze bescherming geldt echter niet voor werknemers van stichtingen voor dans, opera en orkesten. Op de vraag naar de wettigheid van deze uitsluiting heeft het Hof van Justitie geantwoord dat de „raamovereenkomst inzake arbeidsovereenkomsten voor bepaalde tijd“ de lidstaten niet verplicht tot een dergelijke automatische omzetting. Volgens de raamovereenkomst mag een specifieke branche echter niet van een dergelijke bescherming worden uitgesloten wanneer er geen andere effectieve maatregel tegen in deze branche geconstateerd misbruik bestaat.

→ [Arrest *Sciotto* van 25 oktober 2018, C-331/17](#)

De **wachtdienst** die een brandweervrijwilliger thuis moet verrichten met de verplichting om binnen een korte tijd aan oproepen van zijn werkgever gehoor te geven, moet als arbeidstijd worden beschouwd. De verplichting om fysiek aanwezig te zijn op de door de werkgever aangewezen plek en om binnen een korte termijn op de werkplek te arriveren, beperkt namelijk zeer sterk de mogelijkheden van de werknemer om andere activiteiten te verrichten.

→ [Arrest *Matzak* van 21 februari 2018, C-518/15](#)

Wat het door het Unierecht gewaarborgde **recht op jaarlijkse vakantie met behoud van loon** betreft, heeft het Hof van Justitie verduidelijkt dat een werknemer dit recht niet automatisch kan verliezen enkel omdat hij er niet om heeft verzocht. Indien de werknemer echter bewust en met volledige kennis van zaken ervan heeft afgezien zijn vakantie op te nemen, terwijl zijn werkgever hem wel in de gelegenheid had gesteld om dat te doen, verliest hij zijn recht op jaarlijkse vakantie met behoud van loon en zijn recht op een financiële vergoeding in geval van beëindiging van het dienstverband.

→ [Arresten Kreuziger en Max-Planck-Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften van 6 november 2018, C-619/16 en C-684/16](#)

Voorts heeft het Hof van Justitie herhaald dat de erfgenamen van een overleden werknemer een **financiële vergoeding** kunnen eisen van zijn voormalige werkgever **voor de door die werknemer niet-opgenomen jaarlijkse vakantie met behoud van loon**. Het recht van de overleden werknemer op deze vergoeding is immers via erfopvolging overdraagbaar op zijn erfgenamen.

→ [Arrest Bauer en Willmeroth van 6 november 2018, gevoegde zaken C-569/16 en C-570/16](#)

Ten slotte bepaalt het Unierecht dat iedere werknemer recht heeft op ten minste vier weken jaarlijkse vakantie met behoud van loon, gebaseerd op de premisse dat de werknemer daadwerkelijk heeft gewerkt in de loop van de referentieperiode. Een nationale bepaling die de **duur van het ouderschapsverlof** niet meerekent **bij de vaststelling van de duur van de jaarlijkse vakantie met behoud van loon** waarop een werknemer recht heeft, is in overeenstemming met het Unierecht. De periode van ouderschapsverlof kan immers niet worden gelijkgesteld met een periode van daadwerkelijke arbeid.

→ [Arrest Dicu van 4 oktober 2018, C-12/17](#)

Grondrechten en bescherming van persoonsgegevens

De Europese Unie is gevestigd op een reeks waarden en grondrechten die zijn erkend en verankerd in de Verdragen en het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, dat in 2009 bindende kracht heeft gekregen. De beginselen van gelijke behandeling en non-discriminatie hebben in het bijzonder tot doel de burgers van de Unie te beschermen tegen discriminatie op grond van met name nationaliteit, geslacht, ras, handicap, leeftijd, seksuele geaardheid en godsdienst. In de loop der jaren heeft het Hof van Justitie zich op dit gebied steeds vaker uitgesproken, waarbij het de reikwijdte van deze grondrechten heeft verduidelijkt. In 2018 heeft het Hof een belangrijke rol gespeeld in de strijd tegen discriminatie van personen op grond van hun religie en seksuele geaardheid.

In Duitsland stelde Evangelisch werk voor diaconie en ontwikkeling (een religieuze organisatie) in een vacature als voorwaarde dat sollicitanten lid moesten zijn van een evangelische kerk of bepaalde andere christelijke kerken. In antwoord op een vraag van de Duitse federale rechter in arbeidszaken heeft het Hof van Justitie geoordeeld dat het **vereiste om tot een geloofsgemeenschap te behoren** voor een functie in een kerk of religieuze organisatie onderworpen moet kunnen worden aan doeltreffend rechterlijk toezicht. Dit vereiste moet noodzakelijk zijn en, gezien de grondslag van de kerk of organisatie, objectief worden bepaald door de aard van of de voorwaarden voor de uitoefening van de betrokken beroepsactiviteit, en dient in overeenstemming te zijn met het evenredigheidsbeginsel.

→ [Arrest Egenberger van 17 april 2018, C-414/16](#)

Ook het ontslag van een katholieke chef-arts in een katholiek ziekenhuis, omdat hij na een echtscheiding opnieuw is getrouwd, kan verboden discriminatie op grond van godsdienst vormen. Het vereiste dat een katholieke arts die afdelingshoofd is het sacrale karakter en de onverbreekelijkheid van het huwelijk volgens de opvattingen van de katholieke kerk moet eerbiedigen, lijkt immers geen wezenlijk, legitiem en

gerechtvaardigd beroepsvereiste te vormen, hetgeen door de nationale rechter moet worden geverifieerd. Het Hof van Justitie heeft ook verduidelijkt dat het verbod van discriminatie op grond van godsdienst als algemeen beginsel dat in het Handvest van de grondrechten is verankerd, bindend is. Bijgevolg kan eenieder zich in een geding dat onder het Unierecht valt op dit verbod beroepen.

→ [Arrest IR van 11 september 2018, C-68/17](#)

Verschillende moslimverenigingen en koepelorganisaties van moskeeën hebben het Vlaamse Gewest van België voor de rechter gedaagd vanwege de aankondiging dat sinds 2015 het **onverdoofd slachten van dieren**, ook tijdens het islamitisch offerfeest, alleen nog maar in erkende slachthuizen mag plaatsvinden. In dit verband heeft het Hof van Justitie bevestigd dat het onverdoofd ritueel slachten binnen de Europese Unie alleen in een erkend slachthuis mag plaatsvinden. Deze verplichting is niet in strijd met de vrijheid van godsdienst, omdat zij uitsluitend beoogt het vrij verrichten van rituele slachtingen in goede banen te leiden door rekening te houden met de regels die essentieel zijn voor de bescherming van het dierenwelzijn en de gezondheid van consumenten van dierlijk vlees.

→ [Arrest Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen e.a. van 29 mei 2018, C-426/16](#)

De richtlijn betreffende de uitoefening van het vrije verkeer van burgers van de Unie en hun familieleden staat de echtgenoot van een dergelijke burger, die van deze vrijheid gebruik heeft gemaakt, toe zich bij zijn echtgenoot te voegen in de lidstaat waar hij verblijft.

Het Hof van Justitie heeft geoordeeld dat het begrip „echtgenoot” in de zin van de richtlijn ook echtgenoten van hetzelfde geslacht omvat. Hoewel het de lidstaten vrijstaat het huwelijk tussen personen van hetzelfde geslacht al dan niet toe te staan, mogen zij de vrijheid van verblijf van een EU-burger niet belemmeren door zijn echtgenoot van hetzelfde geslacht die onderdaan van een derde land is, geen afgeleid verblijfsrecht op hun grondgebied te verlenen. Een lidstaat is dus verplicht een **huwelijk tussen personen van hetzelfde geslacht** dat in een andere lidstaat is gesloten overeenkomstig het recht van die lidstaat te erkennen, uitsluitend met het oog op toekenning van dat verblijfsrecht. Deze verplichting betekent niet dat de lidstaat het huwelijk tussen personen van hetzelfde geslacht in zijn eigen wetgeving moet opnemen.

→ [Arrest Coman e.a. van 5 juni 2018, C-673/16](#)

Bovendien kan een asielzoeker niet worden onderworpen aan een psychologische test om zijn **seksuele gaardheid** vast te stellen. Hoewel de betrokkene er formeel mee moet instemmen om aan dergelijke tests te worden onderworpen, is er niet noodzakelijkerwijs sprake van vrijwillige toestemming, aangezien deze toestemming wordt afgedwongen door de druk van de omstandigheden waarin deze persoon zich bevindt. Het gebruik van dergelijke psychologische expertise vormt dus een onevenredige en bijzonder ernstige inmenging in het privéleven van de asielzoeker, aangezien het de bedoeling is om inzicht te krijgen in de meest intieme aspecten van zijn leven.

→ [Arrest F van 25 januari 2018, C-473/16](#)

Met het oog op de toenemende uitwisseling van persoonsgegevens tussen publieke en private actoren – met inbegrip van natuurlijke personen, verenigingen en bedrijven – heeft het Unierecht tot taak een sterk en samenhangend kader voor gegevensbescherming vast te stellen, aangezien het belangrijk is om het vertrouwen op te bouwen dat de digitale economie in staat zal stellen zich in de gehele interne markt te ontwikkelen. In 2018 heeft het Hof van Justitie zich meermaals uitgesproken over de verantwoordelijkheden die voortvloeien uit het verzamelen en verwerken van persoonsgegevens.

Zo is de beheerder van een **fanpagina op Facebook** samen met Facebook verantwoordelijk voor de verwerking van de persoonsgegevens van de bezoekers van zijn pagina.

→ [Arrest *Wirtschaftsakademie Schleswig-Holstein* van 5 juni 2018, C-210/16](#)

Ook een geloofsgemeenschap, zoals die van **Jehova's getuigen**, is samen met haar leden-verkondigers verantwoordelijk voor de verwerking van persoonsgegevens die zijn verzameld in het kader van hun van-huis-tot-huisverkondiging.

→ [Arrest *Jehovan todistajat* van 10 juli 2018, C-25/17](#)

Staatssteun en mededinging

Vrije mededinging of concurrentie is een essentieel element voor de goede werking van de interne markt van de Unie. Het stimuleert de economische prestaties en stelt de consument in staat te profiteren van een ruimere keuze aan producten en diensten van betere kwaliteit tegen scherpere prijzen. Het Unierecht waarborgt dat de regels van vrije en eerlijke mededinging tussen ondernemingen binnen de interne markt worden nageleefd. Vanuit dit oogpunt is staatssteun in beginsel verboden, tenzij het gerechtvaardigd is en het de mededinging niet vervalst op een wijze die strijdig is met het algemeen belang.

In een Italiaanse zaak heeft het Hof van Justitie het besluit van de Commissie om niet de **terugvordering van onrechtmatige steun** te gelasten die door Italië was verleend, nietig verklaard. Deze steun bestond in een vrijstelling van de gemeentelijke onroerendezaakbelasting voor niet-commerciële organisaties, zoals kerkelijke of religieuze instellingen, die zich bezighouden met school- of huisvestingsactiviteiten in de gebouwen die hun toebehoren. Voor het eerst heeft het Hof van Justitie erkend dat directe concurrenten van begunstigde van staatssteun het recht hebben om bij de Unierechters de nietigverklaring van een dergelijk besluit te eisen.

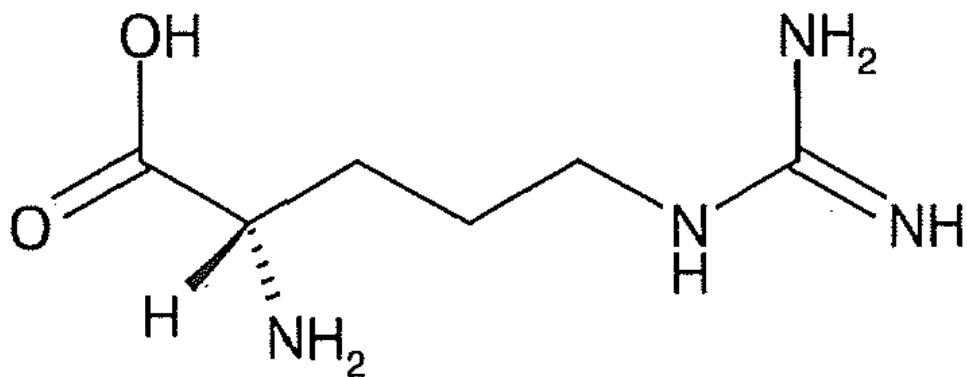
→ [Arrest Scuola Elementare Maria Montessori e.a. van 6 november 2018, gevoegde zaken C-622/16 e.a.](#)

Het Gerecht heeft het besluit van de Commissie om geen bezwaar te maken tegen de **steunregeling tot invoering van een capaciteitsmarkt** in het Verenigd Koninkrijk nietig verklaard. Met deze steunregeling wil het Verenigd Koninkrijk de leveranciers van capaciteit compenseren die zich ertoe verbinden tijdens piekbelasting van het net elektriciteit te leveren of het verbruik ervan te beperken of te verplaatsen. Het Gerecht oordeelde dat de Commissie twijfels had moeten hebben over bepaalde aspecten van de voorgenoemde steun en een formele onderzoeksprocedure had moeten openen om de verenigbaarheid ervan met de interne markt beter te kunnen beoordelen.

→ [Arrest Tempus Energy en Tempus Energy Technology/Commissie van 15 november 2018, T-793/14](#)

Het Gerecht heeft ook het besluit van de Commissie waarbij het bestaan is geconstateerd van **mededingingsregelingen en misbruik van een machtspositie op de markt van perindopril**, een geneesmiddel tegen hypertensie en hartfalen, gedeeltelijk nietig verklaard. Het heeft echter bevestigd dat bepaalde schikkingsovereenkomsten in het kader van een octrooigeschil mededingingsbeperkingen naar strekking kunnen vormen.

→ [Arrest Biogaran e.a./Commissie van 12 december 2018, T-677/14 e.a.](#)

Copyright

Merken en auteursrecht

De Europese Unie heeft een systeem voor de bescherming van intellectuele-eigendomsrechten opgezet om betrouwbare instrumenten te bieden voor de bescherming van merken, tekeningen en modellen en literaire en artistieke werken. Alle door de Unie vastgestelde regels, waarvan de toepassing en naleving door het Hof van Justitie worden gewaarborgd, dragen bij tot innovatie, concurrentievermogen, het scheppen van werkgelegenheid en de financiering van onderzoek.

Het Gerecht heeft de reikwijdte verduidelijkt van het **verbod om een merk in te schrijven op grond van het feit dat het in strijd is met de openbare orde en de goede zeden**. De registratie van het merk „La Mafia se sienta a la mesa” („de maffia gaat aan tafel”) is geweigerd, omdat de gebruikte uitdrukking elke redelijke persoon die op het grondgebied van de Unie een gemiddelde gevoeligheids- en tolerantiedrempel heeft, kan schokken of beledigen.

→ [Arrest La Mafia Franchises/EUIPO van 15 maart 2018, T-1/17](#)

Het Gerecht heeft geoordeeld dat voetballer Lionel Messi zijn merk „**MESSI**” voor sportkleding en sportartikelen mag registreren. Het merk „**MASSI**” van een Spaanse onderneming omvat weliswaar ook sportartikelen, maar door de bekendheid van de voetballer worden de visuele en fonetische gelijkenissen tussen de twee merken opgeheven en wordt elk risico van verwarring uitgesloten.

→ [Arrest Messi Cuccittini/EUIPO van 26 april 2018, T-554/14](#)

Op het gebied van auteursrecht heeft het Hof van Justitie geoordeeld dat de smaak **van een levensmiddel** (in dit geval de Nederlandse kaas „Heksenkaas”) niet door het auteursrecht kan worden beschermd. Een dergelijke smaak kan immers niet als een „werk” worden gekwalificeerd, aangezien die niet nauwkeurig en objectief kan worden geïdentificeerd.

→ [Arrest Levola Hengelo van 13 november 2018, C-310/17](#)

Tot slot, als een **foto** met toestemming van de auteur ervan beschikbaar is op een website, is voor de plaatsing van deze foto op een andere website opnieuw toestemming van de auteur vereist. Met deze nieuwe online plaatsing wordt de foto namelijk aan een nieuw publiek ter beschikking gesteld.

→ [Arrest Renckhoff van 7 augustus 2018, C-161/17](#)

Gezondheid en milieu

De milieunormen van de Europese Unie behoren tot de strengste ter wereld: ze hebben tot doel de economie milieuvriendelijker te maken, de biodiversiteit en natuurlijke habitats te beschermen en een hoog niveau van gezondheid en levenskwaliteit in de Unie te waarborgen.

In het kader van de milieubescherming heeft het Gerecht de geldigheid bevestigd van de beperkingen tegen bepaalde **insecticiden** die in 2013 vanwege de risico's voor bijen in de Unie zijn ingevoerd.

→ [Arrest Bayer CropScience e.a./Commissie van 17 mei 2018, T-429/13 e.a.](#)

Het heeft daarentegen de nieuwe verordening van de Commissie van 2016 tot vaststelling van **emissiegrenswaarden voor verontreinigende gassen** (stikstofoxide) voor lichte personen- en bedrijfsvoertuigen die hoger liggen dan die van de Euro 6-verordening, gedeeltelijk nietig verklaard.

→ [Arrest Ville de Paris e.a./Commissie van 13 december 2018, gevoegde zaken T-339/16 e.a.](#)

Het Gerecht heeft ook geoordeeld dat de gevolgen van genetisch gemodificeerde organismen (ggo's) voor de gezondheid van mens of dier binnen het beleidsterrein van milieu kunnen vallen, zodat niet-gouvernementele milieuorganisaties op grond van de verordening over de toepassing van het Verdrag van Aarhus van 1998 betreffende het milieu, het recht hebben om deel te nemen aan het **besluitvormingsproces voor het in de handel brengen van levensmiddelen die ggo's** bevatten. Het Gerecht heeft daarom het besluit waarbij de Commissie het verzoek van een dergelijke organisatie had afgewezen tot herziening van de handelsvergunning voor levensmiddelen, levensmiddeleningrediënten en diervoeding die genetisch gemodificeerde soja bevatten, nietig verklaard.

→ [Arrest TestBioTech/Commissie van 14 maart 2018, T-33/16](#)

Evenzo heeft het Hof van Justitie geoordeeld dat organismen die zijn verkregen door **mutagenese** (een reeks technieken om het genoom van een levende soort te wijzigen zonder toevoeging van vreemd DNA) ggo's zijn. Daarom moeten ze worden toegestaan na een beoordeling van de gezondheids- en milieurisico's en moeten ze worden onderworpen aan traceerbaarheids-, etiketterings- en controlevoorschriften.

→ [Arrest Confédération paysanne e.a. van 25 juli 2018, C-528/16](#)

Daarnaast zijn er verschillende inbreuken van de lidstaten op milieugebied vastgesteld: de aanhoudende overschrijding in Polen van de grenswaarden voor de concentraties van **zwevende deeltjes in de lucht** (PM10); het Poolse beleid inzake **bosbeheer** tegen de verspreiding van een kever waardoor het beschermde bosgebied Białowieska in gevaar wordt gebracht, en de door Malta afgegeven vergunning om **bepaalde wilde vogelsoorten te vangen**.

→ [Arrest Commissie/Polen van 22 februari 2018, C-336/16](#)

→ [Arrest Commissie/Polen van 17 april 2018, C-441/17](#)

→ [Arrest Commissie/Malta van 21 juni 2018, C-557/15](#)

Ten slotte kan de Commissie, wanneer lidstaten niet voldoen aan een arrest van het Hof van Justitie waarin is vastgesteld dat zij hun verplichtingen op grond van het Unierecht niet zijn nagekomen, een nieuw beroep instellen met het oog op het opleggen van een geldstraf.

Griekenland, Italië en Spanje kregen bijvoorbeeld een boete opgelegd omdat zij niet op tijd hadden voldaan aan de Unieregels over **het opvangen en behandelen van afvalwater**. Slowakije werd op zijn beurt gestraft voor het niet op tijd aanpassen van de regels voor **het storten van afvalstoffen**.

→ [Arrest Commissie/Griekenland van 22 februari 2018, C-328/16](#)

→ [Arrest Commissie/Italië van 31 mei 2018, C-251/17](#)

→ [Arrest Commissie/Spanje van 25 juli 2018, C-205/17](#)

→ [Arrest Commissie/Slowakije van 4 juli 2018, C-626/16](#)

Energievoorziening

In het kader van de voortdurende besprekingen over de specifieke risico's van de productie van kernenergie hebben verschillende EU-lidstaten zich bereid verklaard om van deze vorm van energie af te zien. Andere lidstaten hebben daarentegen besloten om door te gaan met kernenergie en doen aanzienlijke investeringen, met name in de bouw van nieuwe reactoren. Aangezien deze overheidsuitgaven de mededinging op de energiemarkt in gevaar kunnen brengen, heeft de Commissie verschillende besluiten genomen over de verenigbaarheid ervan met het Unierecht, waarvan de geldigheid ter beoordeling is voorgelegd aan het Gerecht. Het Hof van Justitie, dat niet alleen bevoegd is om beroepen tegen de beslissingen van het Gerecht te behandelen, heeft ook vragen van nationale rechters beantwoord over zaken die betrekking hebben op de nucleaire sector.

In 2014 heeft de Commissie steunmaatregelen goedgekeurd die het Verenigd Koninkrijk wil verlenen aan de kerncentrale van Hinkley Point, gelegen aan de kustlijn van die lidstaat, ter bevordering van het scheppen van nieuwe **productiecapaciteit voor kernenergie**. Oostenrijk heeft bij het Gerecht de nietigverklaring van dit besluit gevorderd. Het Gerecht heeft het beroep verworpen en daartoe overwogen dat elke lidstaat het recht heeft de energiebron te kiezen die zijn voorkeur heeft en dat de ontwikkeling van kernenergie een doelstelling van algemeen belang kan zijn die de toekenning van steunmaatregelen rechtvaardigt, ook al wordt deze doelstelling niet door alle lidstaten gedeeld.

→ [Arrest Oostenrijk/Commissie van 12 juli 2018, T-356/15](#)

Om te zorgen voor de betrouwbaarheid en stabiliteit van het elektriciteitsnet in Slowakije nadat twee eenheden van de kerncentrale van Jaslovské Bohunice waren stilgelegd, heeft deze lidstaat een specifieke heffing opgelegd voor de uitvoer van elektriciteit die op Slowaaks grondgebied wordt geproduceerd, ook voor de uitvoer naar andere lidstaten. Naar aanleiding van vragen van een Slowaakse rechter heeft het Hof van Justitie geoordeeld dat de lidstaten geen **heffing over de uitvoer van elektriciteit** die op hun grondgebied is geproduceerd mogen opleggen, ook al is deze heffing bedoeld om een stabiele levering op dat grondgebied te waarborgen.

→ [Arrest FENS van 6 december 2018, C-305/17](#)

Eurozone

De financiële crisis van 2008 heeft geleid tot de vaststelling, op Europees niveau, van een groot aantal bancaire en financiële regels. Om de eigen-vermogenspositie van kredietinstellingen inzichtelijker te maken, heeft de Uniewetgever een nieuw beoordelingsinstrument ingevoerd, de „hefboomratio”. Het specifieke karakter ervan ligt in het feit dat het niet wordt berekend op basis van het risiconiveau van de beleggingen (blootstellingen) van de kredietinstellingen en dat het in principe bedoeld is om rekening te houden met al hun beleggingen.

Zes Franse kredietinstellingen die onder rechtstreeks prudentieel toezicht van de Europese Centrale Bank (ECB) staan, hebben verzocht om gebruik te mogen maken van een uitzondering om bepaalde blootstellingen in verband met spaarrekeningen die aan een Franse overheidsinstelling zijn overgedragen, buiten de berekening van de **hefboomratio** te kunnen houden. Aangezien de ECB de toekenning van deze uitzondering weigerde, hebben de kredietinstellingen een zaak bij het Gerecht ingediend. Na te hebben vastgesteld dat de ECB in het kader van haar beoordelingsvrijheid was uitgegaan van een onjuiste rechtsopvatting en kennelijke beoordelingsfouten had gemaakt, heeft het Gerecht de besluiten van de ECB nietig verklaard.

→ [Arrest Banque Postale e.a./ECB van 13 juli 2018, T-733/16 e.a.](#)

Buitenlands beleid en beperkende maatregelen

„Beperkende maatregelen” zijn een instrument van het buitenlands beleid van de Europese Unie dat de vorm kan aannemen van een wapenembargo, bevrozing van tegoeden, een inreis- en doorvoerverbod op het grondgebied van de Unie, een in- en uitvoerverbod, etc. Ze zijn gericht op het behoud van de waarden en de veiligheid van de Unie, de ondersteuning van de democratie, de rechtsstaat, de mensenrechten en de beginselen van het internationaal recht, de voorkoming van conflicten en de handhaving van de vrede. Zij kunnen zich richten op regeringen van landen die geen lid zijn van de Unie, bedrijven, groepen of organisaties (zoals terroristische groeperingen), maar ook op individuen, met als doel een beleidswijziging of gedragsverandering te bewerkstelligen.

In het kader van de crisis in Oekraïne en als reactie op de acties van Rusland om de situatie in dat land te destabiliseren, heeft de Raad beperkende maatregelen aangenomen tegen verscheidene Russische banken en olie- en gasbedrijven zoals **Rosneft**. Om Rusland een hogere prijs te laten betalen voor zijn acties, leggen deze maatregelen beperkingen op aan bepaalde financiële transacties en aan de uitvoer van bepaalde gevoelige goederen en technologieën, beperken zij de toegang tot de kapitaalmarkt en verbieden zij de levering van diensten die nodig zijn voor het uitvoeren van bepaalde olie-handelsactiviteiten. Het Gerecht heeft deze maatregelen bekrachtigd op grond van het feit dat het doel ervan in overeenstemming is met het buitenlands beleid van de Unie en dat de inmenging in de vrijheid van ondernemerschap en het eigendomsrecht van de betrokken ondernemingen niet als onevenredig kan worden beschouwd.

→ [Arrest *Rosneft e.a./Raad van 13 september 2018, T-715/14 e.a.*](#)

Daarnaast heeft het Gerecht de verlenging bevestigd van de bevrozing van de tegoeden van de voormalige Egyptische president **Hosni Mubarak en zijn familieleden** na de politieke gebeurtenissen in Egypte sinds januari 2011. De Raad beschikte immers over voldoende informatie over de politieke en gerechtelijke context in Egypte en de gerechtelijke procedures tegen de familie Mubarak wegens verduistering van Egyptische overheidsmiddelen, om de bevrozing van hun tegoeden te verlengen.

- [Arresten Saleh Thabet en Moubarak e.a./Raad van 22 november 2018, T-274/16 en T-275/16](#)
- [Arrest Moubarak/Raad van 12 december 2018, T-358/17](#)

Ten slotte heeft het Hof zich uitgesproken over de geldigheid van beperkende maatregelen ten aanzien van andere natuurlijke personen en ondernemingen die zijn vastgesteld in verband met de democratische situatie in **Oekraïne, Syrië, Noord-Korea en Egypte**.

- [Arrest Stavvtskyi/Raad van 22 maart 2018, T-242/16](#)
- [Arrest Azarov/Raad van 26 april 2018, T-190/16](#)
- [Arrest Lukash/Raad van 6 juni 2018, T-210/16](#)
- [Arrest Abruzov/Raad van 6 juni 2018, T-258/17](#)
- [Arrest Klyuyev/Raad van 11 juli 2018, T-240/16](#)
- [Arrest Kaddour/Raad van 31 mei 2018, T-461/16](#)
- [Arrest HX/Raad van 19 juni 2018, T-408/16](#)
- [Arrest Kim e.a./Raad en Commissie van 14 maart 2018, gevoegde zaken T-533/15 en T-264/16](#)
- [Arrest Ezz e.a./Raad van 27 september 2018, T-288/15](#)

Brexit

In 2018 heeft het Hof van Justitie zich uitgesproken over de omkeerbaarheid van de brexit en over de rechtmatigheid van het besluit van de Raad tot het openen van de onderhandelingen over de voorwaarden van de brexit, alsmede over het uitvoeren van Europese aanhoudingsbevelen die door de Britse autoriteiten zijn uitgevaardigd.

Op verzoek van meerdere leden van het Schotse parlement, het parlement van het Verenigd Koninkrijk en het Europees Parlement heeft een Schotse rechter het Hof van Justitie gevraagd of de kennisgeving van het voornemen van het Verenigd Koninkrijk om zich uit de Unie terug te trekken, eenzijdig, dat wil zeggen zonder de instemming van de Unie of de andere lidstaten, door deze lidstaat kan worden ingetrokken indien het **Verenigd Koninkrijk besluit in de Unie te blijven**. Het Hof van Justitie heeft deze vraag bevestigend beantwoord, zodat een dergelijke intrekking tot gevolg zou hebben dat het Verenigd Koninkrijk in de Unie blijft onder voorwaarden die ongewijzigd blijven wat zijn status als lidstaat betreft.

→ [Arrest *Wightman e.a.* van 10 december 2018, C-621/18](#)

In 2016 heeft het Verenigd Koninkrijk tegen één persoon twee **Europese aanhoudingsbevelen** uitgevaardigd om hem te kunnen vervolgen voor ernstige misdrijven. De in Ierland gearresteerde man verzette zich tegen zijn overlevering aan het Verenigd Koninkrijk omdat hij als gevolg van de Brexit zou worden beroofd van de grondrechten die het Unierecht waarborgt aan personen die onder dergelijke bevelen vallen. Het Hof van Justitie heeft naar aanleiding van vragen van een Ierse rechter geoordeeld dat het bevel van de Britse autoriteiten ten uitvoer moet worden gelegd zolang het Verenigd Koninkrijk deel uitmaakt van de Unie, aangezien er geen zwaarwegende en op feiten berustende gronden bestaan om aan te nemen dat de persoon tegen wie een dergelijk bevel is uitgevaardigd, door de brexit het gevaar loopt dat hem deze waarborgen worden ontnomen.

→ [Arrest *RO* van 19 september 2018, C-327/18 PPU](#)

Institutioneel recht

Het Unierecht voorziet niet alleen in rechten en plichten voor de lidstaten, bedrijven en particulieren, maar ook voor de instellingen van de Unie. Die worden verondersteld te werken volgens specifieke rechtsregels, waarvan de naleving door de Unierechters wordt gecontroleerd. Of het nu gaat om de vaststelling van een wetgevingshandeling of om betalingen uit de begroting van de Unie, de rechtmatigheid van de handelingen van de instellingen is van fundamenteel belang voor het behoud van het vertrouwen van het publiek in hun werking en gezag.

Een lid van het Europees Parlement heeft tussen 2010 en 2016 een **parlementaire assistente** aangesteld en heeft bijna 300 000 euro voor het salaris van die assistente ontvangen. Omdat niet is aangetoond dat de aangestelde persoon daadwerkelijk activiteiten heeft verricht, heeft het Parlement het betrokken lid gelast om het ontvangen bedrag terug te betalen. Het Gerecht heeft het besluit van het Parlement bevestigd op grond van het feit dat het parlamentslid inderdaad niet heeft bewezen dat het werk door de betrokken assistente is uitgevoerd.

→ [Arrest Le Pen/Parlement van 19 juni 2018, T-86/17](#)

Volgens het Unierecht kunnen een miljoen EU-burgers die afkomstig zijn uit ten minste een kwart van de lidstaten samen het initiatief nemen om de Commissie te verzoeken bij de Uniewetgever een wetgevingsvoorstel in te dienen. Een dergelijk **Europees burgerinitiatief**, „Een van ons” genaamd, was gelanceerd om een einde te maken aan de financiering door de Unie van activiteiten op het gebied van onderzoek en volksgezondheid die de vernietiging van menselijke embryo's impliceren. Hoewel het initiatief de miljoen handtekeningen had verzameld die nodig waren voor de geldigheid ervan, heeft de Commissie besloten geen actie te ondernemen. De organisatoren van het initiatief hebben deze beslissing vervolgens aangevochten voor het Gerecht. Dat heeft het beroep verworpen omdat het besluit voldoende gemotiveerd was en dat een Europees burgerinitiatief de Commissie niet kan verplichten een wetgevingsvoorstel in te dienen.

→ [Arrest One of Us e.a./Commissie van 23 april 2018, T-561/14](#)

Toegang tot documenten

De toegang tot documenten is een essentieel onderdeel van het transparantiebeleid van de Europese instellingen. Zo hebben alle burgers en ingezetenen van de Europese Unie recht op toegang tot documenten van de instellingen, organen en instanties van de Unie, op enkele uitzonderingen na.

Het Gerecht heeft een besluit van het Parlement tot weigering van toegang tot documenten met informatie over de standpunten van de instellingen over de lopende medebeslissingsprocedures nietig verklaard. Aangezien het Parlement niet heeft aangetoond dat volledige toegang tot deze documenten zijn besluitvormingsproces zou kunnen ondermijnen, moet het in beginsel op verzoek toegang verlenen tot documenten betreffende lopende **trialogen** (informele driepartijenoverleggen tussen het Parlement, de Raad en de Commissie over wetgevingsvoorstellen). De werkzaamheden van de trialogen vormen een beslissende fase van het wetgevingsproces en vereisen dus de volledige naleving van het recht op toegang tot documenten.

→ [Arrest De Capitani/Parlement van 22 maart 2018, T-540/15](#)

B | KERNCIJFERS OVER DE GERECHTELIJKE WERKZAAMHEDEN HOF VAN JUSTITIE

Tot het Hof van Justitie kan men zich hoofdzakelijk wenden met:

- **verzoeken om een prejudiciële beslissing**, wanneer een nationale rechter twijfelt over de interpretatie van de wetgeving of besluiten van de Unie of over de geldigheid daarvan. De nationale rechter schorst dan de behandeling van de zaak bij hem en wendt zich tot het Hof van Justitie, dat zich uitspreekt over de uitlegging van de betrokken bepalingen of over de geldigheid daarvan. Op basis van de informatie in de beslissing van het Hof van Justitie kan de nationale rechter het aan hem voorgelegde geschil dan beslechten. In zaken waarin een antwoord op zeer korte termijn noodzakelijk is (bijvoorbeeld asielzaken of zaken over grenscontroles of kinderontvoering, etc.), kan een **prejudiciële spoedprocedure („PPU”)** worden gevolgd;
- **hogere voorzieningen**, beroepen tegen de beslissingen van het Gerecht: indien nodig, kan het Hof van Justitie dan een beslissing van het Gerecht vernietigen;
- **rechtstreekse beroepen**, die meestal gericht zijn op:
 - ♦ de ongeldigverklaring van wetgeving of besluiten van de Unie („**beroep tot nietigverklaring**”) of
 - ♦ de vaststelling dat een lidstaat het Unierecht niet heeft nageleefd („**beroep wegens niet-nakoming**”). Wanneer een lidstaat niet de nodige maatregelen treft om te voldoen aan een arrest waarbij een niet-nakoming is vastgesteld, kan dit ertoe leiden dat het Hof van Justitie hem een geldstraf oplegt in een tweede beroep, de zogenoemde „**dubbele niet-nakoming**”;
- een verzoek om **advies** over de verenigbaarheid met de EU-Verdragen van een overeenkomst die de Unie met een derde land of een internationale organisatie wil sluiten. Dit verzoek kan worden ingediend door een lidstaat of door een Europese instelling (Parlement, Raad of Commissie).

849

Nieuwe zaken

Prejudiciële procedures

568

 waarvan **19** PPU

Lidstaten waarvan de meeste verzoeken afkomstig zijn:

Duitsland	78	Italië	68	Spanje	67
Frankrijk	41	België	40		

Rechtstreekse beroepen

63

waarvan

57	niet-nakomingsberoepen	2	„dubbele niet-nakomingsberoepen”
-----------	------------------------	----------	----------------------------------

Hogere voorzieningen tegen beslissingen van het Gerecht

199

Aanvragen voor rechtsbijstand

6

Een partij die niet in staat is om de proceskosten te dragen, kan kosteloze rechtsbijstand aanvragen.

760 Afgesloten zaken

Prejudiciële procedures

520 waarvan **11** PPU

Rechtstreekse beroepen

60

waarbij **30** niet-nakomingen zijn vastgesteld tegen **17** lidstaten

waarvan **5** arresten inzake een „dubbele niet-nakoming“

Hogere voorzieningen tegen beslissingen van het Gerecht

165

waarvan **27** tot vernietiging van de beslissing van het Gerecht hebben geleid

Gemiddelde procesduur

15,7 maanden

Gemiddelde duur van de prejudiciële spoedprocedures

3,1 maanden

Hoofdzakelijk behandelde onderwerpen

- 58** Belastingen
- 19** Consumentenbescherming
- 12** Douane-unie
- 74** Intellectuele en industriële eigendom
- 15** Landbouw
- 41** Mededinging en staatssteun
- 33** Milieu
- 74** Ruimte van vrijheid, veiligheid en recht
- 42** Sociaal recht
- 38** Vervoer
- 77** Vrijheden van verkeer en vestiging en interne markt

GERECHT

Tot het Gerecht kan men zich in eerste aanleg wenden met rechtstreekse beroepen die worden ingesteld **door natuurlijke personen of rechtspersonen (bedrijven, verenigingen, etc.)** en **door de lidstaten** tegen wetgeving of besluiten van de instellingen, organen en instanties van de Europese Unie, en rechtstreekse beroepen om vergoeding te krijgen voor schade die door de instellingen of hun personeelsleden is veroorzaakt. Een groot deel van de rechtszaken bij het Gerecht zijn van economische aard: intellectuele eigendom (merken, tekeningen en modellen van de Europese Unie), mededinging, staatssteun, banktoezicht en toezicht op de financiële sector.

Het Gerecht is ook bevoegd om in ambtenarenzaken uitspraak te doen over geschillen tussen de Europese Unie en haar personeelsleden.

Tegen de beslissingen van het Gerecht kan een tot rechtsvragen beperkte hogere voorziening worden ingesteld bij het Hof van Justitie.

834 Nieuwe zaken

Rechtstreekse beroepen

732

waarvan

- 70** staatssteun- en mededingingszaken (waaronder 4 beroepen die door de lidstaten zijn ingesteld)
- 301** intellectuele- en industriële-eigendomszaken
- 268** andere rechtstreekse beroepen (waaronder 18 beroepen die door de lidstaten zijn ingesteld)
- 93** ambtenarenzaken

Aanvragen voor rechtsbijstand

49

Een partij die niet in staat is om de proceskosten te dragen, kan kosteloze rechtsbijstand aanvragen.

1 009 Afgesloten zaken

Rechtstreekse beroepen

893

waarvan

123 staatssteun- en mededingingszaken

349 intellectuele- en industriële eigendomszaken

110 ambtenarenzaken

434 andere rechtstreekse beroepen

Hogere voorzieningen tegen beslissingen van het Gerecht voor ambtenarenzaken

9

waarvan

7 waarin de vernietiging van de beslissing van het Gerecht voor ambtenarenzaken is uitgesproken

Het Gerecht voor ambtenarenzaken (GVA), opgericht in 2004, heeft op 31 augustus 2016 zijn activiteiten gestaakt in het kader van de hervorming van de gerechtelijke structuur van de Europese Unie. De zaken die op die datum in behandeling waren, zijn overgedragen aan het Gerecht, dat vanaf 1 september 2016 bevoegd is voor beroepen op ambtenarengebied.

Gemiddelde procesduur

20 maanden

Beslissingen van het Gerecht waartegen hogere voorziening bij het Hof van Justitie is ingesteld

27%

1 333

Aanhangige zaken
op 31 december 2018

Hoofdzakelijk behandelde onderwerpen

22 Aanbestedingen

162 Ambtenarenstatuut

60 Beperkende maatregelen

127 Economisch en monetair beleid

322 Intellectueel en industrieel eigendom

43 Landbouw

68 Mededinging

8 Milieu

219 Staatssteun

30 Toegang tot documenten

EEN JAAR VAN OPENHEID EN UITWISSELING

3

A | BELANGRIJKSTE EVENEMENTEN

De dialoog tussen het Hof van Justitie van de Europese Unie en de nationale rechters en Europese burgers blijft niet beperkt tot gerechtelijke procedures. Elk jaar wordt er bij tal van gelegenheden van gedachten gewisseld.

Wat dat betreft is 2018 een jaar van vele ontmoetingen en discussies geweest, die bijdragen tot de verspreiding van het recht en de rechtspraak van de Unie en tot het begrip daarvan.

13
april

**FINALE
VAN
DE „EUROPEAN
LAW MOOT
COURT
COMPETITION“**

De European Law Moot Court Competition, die al bijna 30 jaar wordt georganiseerd door de European Law Moot Court Society, is een pleitwedstrijd die tot doel heeft om de kennis van het recht van de Unie bij rechtenstudenten te bevorderen. Hij wordt gezien als een van de meest prestigieuze wedstrijden ter wereld, en de finale vindt elk jaar bij het Hof plaats. Dan treden teams van studenten uit alle lidstaten van de Unie, maar ook uit de Verenigde Staten, tegen elkaar aan tijdens pleitzittingen voor een jury die is samengesteld uit leden van het Hof van Justitie en het Gerecht. De winnaar van de editie 2018 is het team van het **Europacollege van Brugge** (België). De prijzen voor „beste advocaat-generaal“ en „beste gemachtigde van de Commissie“ zijn uitgereikt aan Tycho Tijn Eggenhuizen van de **Universiteit Maastricht** (Nederland) respectievelijk Federica Velli van de **universiteit van Den Haag** (Nederland).

5
mei

—
OPEN DAG
VAN
DE INSTELLING

Ter gelegenheid van de Dag van Europa, die in alle lidstaten op 9 mei wordt gevierd ter herdenking van de verklaring die de Franse minister Robert Schuman op 9 mei 1950 heeft afgelegd, organiseert het Hof een open dag. Aan dit evenement nemen meer dan 180 ambtenaren van het Hof vrijwillig en actief deel. Zij leiden de bezoekers in een gezellige sfeer rond en geven hun de nodige uitleg in meerdere talen. Tijdens die dag kunnen de burgers niet alleen de instelling zelf, haar taak en haar werking ontdekken, maar ook de architectuur en de door de lidstaten uitgeleende kunstwerken die er zijn ondergebracht en die de Europese artistieke en culturele tradities tot stralen brengen. Dit jaar is de open dag gezamenlijk door het Hof van Justitie van de Europese Unie en de Europese Investeringsbank (EIB) georganiseerd. Het Hof kreeg meer dan **2 200 bezoekers** over de vloer, die konden deelnemen aan een vraag-en-antwoordsessie met president Lenaerts.

23
-
26
mei

—
FIDE
CONGRES

De *Internationale Federatie voor Europees Recht* (FIDE) is opgericht in 1961 door de nationale verenigingen voor Europees recht van de zes stichtende leden van de Europese Unie (België, Duitsland, Frankrijk, Italië, Luxemburg en Nederland). Tegenwoordig groepeerde FIDE de verenigingen voor Europees recht van alle lidstaten en kandidaat-lidstaten van de Unie alsook die van Noorwegen en Zwitserland. Haar tweejaarlijkse congres wordt beschouwd als een van de belangrijkste en bekendste conferenties over het recht van de Unie. Ongeveer 500 juristen nemen eraan deel. Zo kunnen erkende vertegenwoordigers van de academische wereld in contact komen met rechters en advocaten-

generaal van het Hof van Justitie en het Gerecht, magistraten van de nationale hooggerechtshoven en andere rechterlijke instanties, ambtenaren van de EU-instellingen en nationale ministeries, en advocaten. Dit jaar is het 28^e congres in Estoril (Portugal) georganiseerd. Drie thema's stonden centraal: de interne markt en de digitale economie; fiscaliteit, staatssteun en concurrentievervalsingen, en ten slotte de externe dimensie van het beleid van de Unie.

4 oktober

STUDIEDAG VAN DE BIBLIOTHEEK

De bibliotheek van het Hof vormt een referentie voor wat betreft het recht van de Unie. Tijdens een studiedag hebben een honderdtal bibliotheekbeheerders van de rechterlijke instanties van het Justitieel Netwerk van de Europese Unie, Europese juridische bibliotheken en andere instellingen en agentschappen zich gebogen over de uitdagingen waarmee de

juridische bibliotheken van vandaag de dag geconfronteerd worden, met name op het gebied van digitalisering en technologische ontwikkelingen. Dit evenement kan een aanzet geven om samenwerkingsverbanden met andere bibliotheken op te zetten, zodat de gebruikers een uitgebreider documentatieaanbod kunnen raadplegen.

18 - 20 november

SYMPOSIUM VAN MAGISTRATEN

Magistraten van verschillende rechterlijke colleges binnen de lidstaten komen elk jaar bijeen voor het Symposium dat door het Hof wordt georganiseerd om over meerdere Unierechtelijke onderwerpen van gedachten te wisselen. Dit evenement is voor het eerst georganiseerd in 1968. Het heeft tot doel om de rechterlijke dialoog tussen het Hof en de nationale rechters te verstevigen, met name in het kader van verzoeken om een prejudiciële beslissing, maar ook om de verspreiding en de uniforme toepassing van het recht van de Unie te bevorderen. De nationale rechters zijn immers

de eersten die deze bepalingen toepassen op de geschillen die zij moeten beslechten. Dit jaar namen 155 nationale magistraten deel aan het Symposium. Zij hebben met de leden van het Hof van gedachten gewisseld over de prejudiciële procedure, het Handvest van de grondrechten, asiel en immigratie, justitiële samenwerking in burgerlijke zaken, de bestrijding van misbruik (fiscaal recht, consumentenrecht, detachering van werknemers), alsook over de actuele rechtspraak van het Gerecht.

OFFICIËLE BEZOEKEN

In het kader van het constante institutionele overleg tussen het Hof, de andere Europese instellingen, de internationale rechterlijke instanties en de instellingen en rechterlijke instanties van de lidstaten van de Unie, zijn door **het Hof** in 2018 ontvangen: Margrethe Vestager, Europees commissaris voor Mededinging, Věra Jourová, Europees commissaris voor Justitie, Consumentenzaken en Gendergelijkheid, Tiemo Wölken en Monika Hohlmeier, leden van het Europees Parlement, alsook delegaties van de „European Federation of Energy Law Associations” (EFELA), het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) en de Europese vereniging van balies bij de hoogste rechtscollages.

Het Hof heeft ook ontvangen: Seamus Woulfe SC, Attorney General van Ierland, Bruno Lasserre, vicepresident van de Franse raad van state, Frédéric Van Leeuw, federaal procureur van het Koninkrijk België, en François Molins, procureur van de Republiek van Parijs, alsook delegaties van hoge magistraten en juristen uit Polen, het hooggerechtshof van Finland, het hooggerechtshof van Ierland en het grondwettelijk hof en het hooggerechtshof van Kroatië.

Daarnaast heeft het Hof delegaties ontvangen van het Vlaams Parlement en de Duitstalige Gemeenschap van België, het Abgeordnetenhaus von Berlin (parlement van Berlijn), het Deense Statsrevisorerne (comité voor overheidsrekeningen) en de commissies Audit en Buitenlandse Zaken van het parlement van Litouwen.

Ten slotte heeft het Hof ook bezoek gekregen van verschillende vooraanstaande personen uit de lidstaten, met name Z.E. Xavier Bettel (foto), premier en minister van staat van Luxemburg, Z.E. Andrej Plenković, premier van Kroatië, Katarina Barley (foto),

federaal minister van Justitie en Consumentenbescherming van Duitsland, Dražen Bošnjaković, minister van Justitie van Kroatië, en Tsetska Tsacheva, minister van Justitie van Bulgarije.

In 2018 heeft **het Hof van Justitie** het Europees Hof voor de Rechten van de Mens bezocht in Straatsburg, alsook de Cour supérieure de justice van het Groothertogdom Luxemburg – die het hof van cassatie, het hof van beroep en het parket-generaal omvat –, de Sechser-Treffen (bijeenkomst van zes) van de Duitstalige grondwettelijke hoven in Karlsruhe (Duitsland), het hooggerechtshof van het Verenigd Koninkrijk en de Franse raad van state. Het Hof is ook naar Zweden gegaan voor een ontmoeting met de leden van het hooggerechtshof, het administratieve hooggerechtshof, het hof van beroep van Svea en het administratieve hof van beroep van Stockholm. Bij dat bezoek heeft de delegatie van het Hof van Justitie ook een onderhoud gehad met de kanselier van Justitie en de ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken, Buitenlandse Zaken, en Europese Zaken en Handel.

Het Gerecht heeft in 2018 delegaties ontvangen van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, Schotse rechterlijke instanties en het Bureau voor intellectuele eigendom van de Europese Unie (EUIPO).

Een delegatie van het Gerecht is ook naar het EUIPO in Alicante (Spanje) gegaan in het kader van de jaarlijkse conferentie „IP Case Law Conference”, die ging over inhoudelijke en procedurele vraagstukken in verband met geschillen over merken en tekeningen of modellen.

EEN CONSTANTE DIALOOG MET DE JURIDISCHE BEROEPSGROEP

- Onderhouden van de rechterlijke dialoog met de nationale magistraten

Ontmoetingen met meer dan

2 400

nationale
magistraten

- ontvangst van nationale magistraten in het kader van het jaarlijkse Symposium van magistraten of in het kader van een stage van 6 of 10 maanden binnen het kabinet van een lid
- bij het Hof georganiseerde seminars
- voordrachten voor nationale magistraten in het kader van verenigingen en Europese netwerken van rechters
- deelname aan de plechtige openingen van het gerechtelijke jaar van de hoge en hoogste nationale rechterlijke colleges en ontmoetingen met de presidenten of vicepresidenten van de Europese hooggerechtshoven

- Bevorderen van de toepassing en het begrip van het recht van de Unie

705

groepen bezoekers

waaraan presentaties werden gegeven over de terechtzittingen die zij bijwoonden of over de werking van de rechterlijke instanties

waarvan

197

groepen uit de juridische beroepsgroep

of

3 825

personen

303

rechtenstudenten
die als stagiair zijn
ontvangen

453

externe
gebruikers

studenten, onderzoekers, hoogleraren
die in de bibliotheek van de instelling
onderzoek verrichtten

EEN NAUWERE DIALOOG MET DE EUROPESE BURGER

19 493

bezoekers

waarvan **2 233** tijdens
de open
dag

207

perscommuniqués

in totaal **2 259** in de
verschillende
taalversies

Elk persbericht wordt in meerdere talen vertaald om het werk van de journalisten in de lidstaten te vergemakkelijken. Deze berichten zijn te vinden op de website curia.europa.eu/jcms/PressReleases

490

tweets die door de Twitter-accounts van het Hof zijn verzonden,

met
meer
dan **61 500** volgers

112

verzoeken
om toegang tot
administratieve documenten
en de historische archieven
van de instelling

Ongeveer

43 000

verzoeken om informatie per jaar

EEN REGELMATIGE OFFICIËLE EN INSTITUTIONELE DIALOOG

29

officiële bezoeken

3

plechtige zittingen

EEN
ADMINISTRATIE
TEN DIENSTE
VAN DE
RECHTSPLEGING

4

A | VOORTDUREND STREVEN NAAR EFFICIËNTIE

De griffier van het Hof van Justitie, de secretaris-generaal van de instelling, stuurt de administratieve diensten aan onder het gezag van de president. Hij vertelt hoe de diensten zich hebben ingezet om de gerechtelijke werkzaamheden te ondersteunen.

DE DIENSTEN VAN DE INSTELLING: EEN PROJECT TER ONDERSTEUNING VAN DE ACTIVITEITEN VAN DE RECHTERLIJKE INSTANTIES

Het jaar 2018 werd gekenmerkt door een ingrijpende reorganisatie van de administratieve structuur van de instelling (zie kader). Hierdoor konden tegelijkertijd de inkrimping van het personeelsbestand met 6,5 % – door de personeelsbesparingen die de EU-instellingen in de periode 2013-2017 dienden door te voeren –, en de toename van de werklast van de rechterlijke instanties en dus van de diensten die hen ondersteunen, worden opgevangen.

Deze nieuwe organisatie heeft het mogelijk gemaakt nieuwe samenwerkingsverbanden en interactie tussen de diensten tot stand te brengen, de workflows te stroomlijnen, maar ook om de krachten op gemeenschappelijke gebieden te bundelen, met name in een wettelijke context waarin alle diensten hun werkmethoden radicaal hebben moeten herzien (bijvoorbeeld na de inwerkingtreding van de nieuwe verordening over de bescherming van persoonsgegevens of het nieuwe financiële reglement van de instellingen).

De nieuwe administratieve structuur van de instelling, die in werking is getreden op 1 januari 2018, berust op drie belangrijke pijlers:

- een gecoördineerd en efficiënt gebruik van de menselijke en materiële middelen van de instelling. Deze taak is toevertrouwd aan het directoraat-generaal Administratie, dat tegenwoordig bestaat uit de directies Personeel en Personeelsadministratie, Begroting en Financiële zaken, en ten slotte Gebouwen en Veiligheid;
- een doordachte omgang met de juridische meertaligheid, die moet worden verdedigd en bevorderd. Hiertoe is een echte „Meertalige aanpak” gelanceerd onder auspiciën van het nieuwe directoraat-generaal Meertaligheid, waaronder de diensten Tolken en Juridische Vertaling zijn gegroepeerd (zie blz. 61);
- de bewaring, uitwisseling en gestructureerde verspreiding van informatie, in de dubbele institutionele en rechterlijke dimensie ervan, onder het gezag van het nieuwe directoraat-generaal Informatie (bestaande uit de directies Bibliotheek, Informatietechnologie en Communicatie).

Deze veranderingen hebben de diensten ertoe gebracht opnieuw te evalueren of sommige van hun prestaties voldoen aan de verwachtingen van de Europese rechterlijke instanties, professionals en burgers. Met name heeft het Hof van Justitie de prestaties van de dienst Onderzoek en Documentatie ter ondersteuning van de gerechtelijke werkzaamheden, en de analyses, indexering en verspreiding van de rechtspraak ten behoeve van vooral de rechtspractici en de academische wereld tegen het licht gehouden. Om zo goed mogelijk te voldoen aan de verwachtingen van de magistraten en de vertegenwoordigers van de partijen, blijft de instelling bovendien werken aan de digitalisering van de documentenstroom in de procedures, met name via de applicatie e-Curia (zie blz. 60). Ten slotte heeft het Hof, om beter tegemoet te komen aan de zorgen van de burgers, zijn beleid op het gebied van de publicatie van bepaalde gerechtelijke documenten op het internet gewijzigd om de gegevens van de betrokken personen in prejudiciële zaken beter te beschermen.

De diensten zijn ook betrokken bij een verregaande modernisering van hun technische hulpmiddelen, om deze beter te integreren in hun dagelijkse werk en over de verschillende afdelingen heen te gebruiken. De invoering van een computerprogramma voor geïntegreerd bedrijfsbeheer en de gelijktijdige lancering van een project voor het beheer van het documentensysteem voor de rechterlijke instanties en de administratie zijn hiervan twee belangrijke voorbeelden.

Tot slot gaat deze reorganisatie gepaard met een evolutie in het personeelsbeheer, die tot doel heeft onderlinge contacten en het delen van kennis en informatie, maar ook een grotere gelijkheid in de loopbaanontwikkeling te bevorderen. De versterking van het aanbod aan managementopleidingen, experimenten met jobshadowing tussen de verschillende diensten, het toegenomen gebruik van delegatie en de aandacht die wordt besteed aan de toetreding van vrouwelijk personeel tot managementfuncties zijn allemaal wegen die worden bewandeld in het kader van het project waaraan ambtenaren en andere personeelsleden zijn gevraagd deel te nemen.

In haar voortdurend streven naar efficiëntie heeft de instelling echter niet alleen haar administratieve structuur en de werking van haar diensten gewijzigd. Zij heeft ook besloten meer samen te werken met de buitenwereld om goede praktijken te delen en met collega's van gedachten te wisselen.

Het Justitieel Netwerk van de Europese Unie (RJUE), dat is opgericht tussen de grondwettelijke hoven en hoogste rechterlijke instanties van de 28 lidstaten en het Hof, samen met het in januari 2018 gelanceerde samenwerkingsplatform van de leden van dit netwerk, vormt in dat verband een belangrijk mechanisme voor samenwerking ten dienste van een kwalitatief hoogwaardige en snelle justitie. Het biedt de rechterlijke instanties die lid zijn van het netwerk de mogelijkheid om nieuwe vormen van samenwerking te onderzoeken, monitoring te vergemakkelijken of werkzaamheden van gemeenschappelijk belang, zoals juridisch onderzoek, gezamenlijk uit te voeren.

De samenwerking met andere Europese juridische bibliotheken is tot stand gekomen op initiatief van de directie Bibliotheek van het Hof, die in oktober 2018 een belangrijke studiedag heeft georganiseerd over de uitdagingen van de documentatiediensten en juridische bibliotheken. Ook dit is een voorbeeld van succesvolle samenwerking om de kwaliteit van de dienstverlening aan zowel interne als externe gebruikers te verbeteren. Bovendien biedt dit mogelijkheden voor andere samenwerkingsvormen in de toekomst tussen de diensten die de gerechtelijke werkzaamheden ondersteunen.

Het Hof van Justitie van de Europese Unie breidt dus de in de Verdragen vastgelegde rechterlijke dialoog uit met een institutionele en administratieve dialoog. Zo kan het Hof niet alleen zijn bevoorrechte betrekkingen met de nationale rechterlijke instanties verdiepen, maar ook de Europese justitie – met inbegrip van haar meest operationele aspecten – verder verankeren in de tradities en de praktijken van de lidstaten.

Alfredo Calot Escobar
Griffier

JUSTITIEEL NETWERK VAN DE EUROPESE UNIE

Het Justitieel Netwerk van de Europese Unie is in 2017 opgericht op initiatief van de president van het Hof van Justitie van de Europese Unie en de presidenten van de grondwettelijke hoven en hoogste rechterlijke instanties van de 28 lidstaten ter gelegenheid van de 60^e verjaardag van de ondertekening van de Verdragen van Rome.

Dit netwerk is ontstaan uit het gezamenlijk streven van 72 hoge rechterlijke instanties van de 28 lidstaten en het Hof van Justitie van de Europese Unie om de samenwerking te versterken tussen de nationale rechters, die in de dagelijkse praktijk het recht van de Unie toepassen, en de rechters van het Hof van Justitie van de Europese Unie, die een uniforme uitlegging ervan garanderen. Deze rechterlijke dialoog beoogt een kwalitatief hoogwaardige rechtspleging en de bescherming van de rechten van de Europese rechtszoekenden.

De eerste verwezenlijking van dit netwerk was de oprichting van een samenwerkingsplatform in januari 2018, dus minder dan een jaar na de lancering ervan. Dit platform is beschikbaar in alle EU-talen en bundelt de werkzaamheden van de rechters van het Hof van Justitie van de Europese Unie en de nationale rechters.

Zo beschikken de nationale rechters over een instrument om hun rechtspraak, onderzoeken en analyses ter beschikking te stellen aan hun collega's om kennis uit te wisselen en doeltreffender te werken. Het Justitieel Netwerk past ook in het streven naar een beter begrip van de nationale rechtsstelsels. Het vormt een wederzijdse verrijking ten dienste van een gedeelde justitie, die rekening houdt met zowel de nationale als de Europese tradities.

Het platform van het Justitieel Netwerk telt tegenwoordig meer dan 2.000 gebruikers bij de grondwettelijke hoven en hoogste rechterlijke instanties van de lidstaten. Gelet op dat succes en op de rijkdom aan documenten op deze site zal het Hof vanaf eind 2019 het grote publiek en dus ook de hele juridische beroepsgroep toegang verlenen tot alle documenten die voor hen interessant kunnen zijn.

BESCHERMING VAN PERSOONSGEGEVENS IN PREJUDICIËLE ZAKEN

Technologische vooruitgang, big data en het algemene gebruik van internet vormen stuk voor stuk uitdagingen voor de bescherming van persoonsgegevens. In die context is in 2018 op nationaal en Europees niveau een nieuw regelgevingskader in werking getreden dat de burgers beter beschermt. Daarin zijn met name bepaalde beginselen verankerd die oorspronkelijk door het Hof van Justitie in zijn rechtspraak waren vastgelegd.

Naar aanleiding daarvan heeft het Hof van Justitie in 2018 nieuwe richtsnoeren vastgesteld die de rechtszoekenden beter beschermen bij publicaties over prejudiciële zaken. Het Hof heeft namelijk besloten om de naam van de personen die betrokken zijn bij deze zaken te vervangen door initialen, zowel in de benaming van de zaak als in de documenten die op internet worden verspreid (juridische kalender, conclusies, arresten, persberichten,...). Bovendien laat het Hof alle gegevens weg waarmee deze personen toch zouden kunnen worden geïdentificeerd. Deze richtsnoeren zijn in beginsel van toepassing op alle prejudiciële zaken die sinds 1 juli 2018 zijn ingediend, tenzij de bijzondere omstandigheden van de zaak een afwijking rechtvaardigen.

Tegelijk moet het beginsel van de openbaarheid van de rechtspraak worden nageleefd. Daarom hebben deze maatregelen geen invloed op de wijze waarop zaken gewoonlijk door het Hof worden behandeld of op het verloop van de procedure (met name van de hoorzittingen).

Zo zorgt het Hof samen met de lidstaten die hun rechtsstelsel al in die zin hebben aangepast voor een betere bescherming van de persoonsgegevens van de rechtszoekenden in de gerechtelijke documenten die het op internet publiceert.

„E-CURIA“: DE MODERNE, DOELTREFFENDE EN ECOLOGISCHE APPLICATIE OM GERECHTELIJKE DOCUMENTEN UIT TE WISSELEN

e-Curia is een platform op basis van de gemeenschappelijke internettechnologie van het Hof van Justitie en het Gerecht. Met e-Curia kunnen processtukken langs elektronische weg worden ingediend en betekend. Sinds de lancering ervan in 2011 is e-Curia een groot succes: het aantal toegangsaccounts en het percentage ingediende documenten via deze applicatie zijn voortdurend gestegen. Sinds 1 december 2018 moeten bij het Gerecht alle processtukken via e-Curia worden ingediend.

De positieve feedback van de gebruikers (advocaten en personeelsleden), de efficiëntievoordelen door de snelle elektronische uitwisseling en de stopzetting van het gemengde gebruik van papieren en digitale documenten hebben het Gerecht ervan overtuigd de digitalisering van zijn procedures voort te zetten.

Door de wijzigingen van zijn Reglement voor de procesvoering in juli 2018 en een nieuw besluit over de indiening en de betekening van de processtukken kunnen de partijen en het Gerecht vanaf 1 december 2018 alleen nog via e-Curia gerechtelijke documenten uitwisselen.

Dit geldt voor alle partijen (verzoekers, verweerders en interveniënten) en alle soorten procedures, ook de spoedprocedures. Een aantal uitzonderingen blijft bestaan om het beginsel van toegang tot de rechter te waarborgen, met name wanneer het technisch onmogelijk is de applicatie te gebruiken of wanneer een verzoeker niet door een advocaat is vertegenwoordigd en om rechtsbijstand verzoekt.

Deze belangrijke hervorming voor het Gerecht zou ten goede moeten komen van de rechtsbedeling, omdat de behandeling van de zaken beter wordt gestroomlijnd. Ook de partijen en het milieu varen er wel bij.

Voor de gebruikers is e-Curia een gratis applicatie waarmee zij 24 uur per dag, 7 dagen per week documenten kunnen toezenden. Dankzij e-Curia hoeven er geen papieren documenten met meerdere identieke afschriften naar Luxemburg te worden verzonden, wat leidt tot minder CO₂-emissies (zie blz. 64 en 65).

gepaard met diverse bewustmakings- en voorlichtingsacties over de meertaligheid zoals die dagelijks bij het Hof wordt ervaren, om de naleving ervan te waarborgen.

In het kader van de „Meertalige aanpak” hebben in 2018 al opnames plaatsgevonden voor een artistieke creatie over de meertaligheid bij het Hof tot stand. Daarin worden de werkzaamheden van de juristen-linguïsten en tolken bij de hoorzittingen, werkvergaderingen, juridische workshops, etc. voorgesteld. Het werk bestaat uit een projectie op verschillende schermen, waarbij elk scherm een ander thema belicht. Het is in januari 2019 voor het eerst vertoond in het „Haus der Kulturen der Welt” („Huis van de culturen van de wereld”) in Berlijn, waarna een conferentie-debat plaatsvond.

De „Meertalige aanpak” zal permanent worden toegepast. Een van de acties voor 2019 is een boekproject over de meertaligheid en de werking ervan bij het Hof.

2019 wordt een jaar met tal van ontwikkelingen op het gebied van meertaligheid, met name technologische ontwikkelingen. In die context moet de meertalige aanpak de nationale instellingen en alle burgers van de Unie eraan herinneren dat meertaligheid meer is dan een ideaal of noodzaak: meertaligheid is in de eerste plaats een troef voor een Europese Unie met een rijke culturele en juridische diversiteit, en vooral het middel om zo nauw mogelijke contacten met haar burgers te onderhouden.

Rechtstreekse werking of rechtstreekse toepassing

Het recht van de Unie is van toepassing op het grondgebied van de lidstaten: de autoriteiten van die lidstaten moeten zorgen voor een juiste toepassing ervan. Wanneer in een geschil een bepaling van het Unierecht aan de orde is, kan de nationale rechter die bepaling niet alleen zelf toepassen, maar moet hij dat zelfs automatisch doen om de rechten te beschermen die de burgers en ondernemingen krachtens het Unierecht genieten.

Voorrang

De lidstaten hebben beslist om een aantal van hun bevoegdheden op het niveau van de Europese Unie te delen. Bij een conflict tussen het nationale recht en het Unierecht heeft het Unierecht voorrang en moet de ermee strijdige nationale wetgeving buiten toepassing worden gelaten.

HET HOF OP TWITTER

Het Hof van Justitie van de Europese Unie is sinds april 2013 aanwezig op Twitter. Via de twee accounts van de directie Communicatie worden de gerechtelijke werkzaamheden van het Hof sneller en op grotere schaal verspreid. Telden deze accounts (een in het Frans en een in het Engels) in 2017 ongeveer 42 000 volgers, eind 2018 zijn dat er ruim 60 000 (61 548 om precies te zijn). Deze toename met 45 % tegenover het voorgaande jaar is te verklaren door een actiever communicatiebeleid op sociale netwerken.

Vroeger gebruikte het Hof Twitter alleen om zijn persberichten te verspreiden. Tegenwoordig informeert het zijn volgers ook over het verloop van zaken met veel media-aandacht door de data van de indiening, pleitzittingen en uitspraak van deze zaken aan te kondigen. De tweets gaan eveneens over andere relevante onderwerpen zoals grote evenementen bij het Hof, bijvoorbeeld plechtige zittingen of protocolaire bezoeken.

Dit sociale netwerk biedt de mogelijkheid de getweete informatie te voorzien van foto's, filmpjes en links naar persberichten of relevante documenten over de zaken. Zo wordt de informatie dynamischer verspreid, op een wijze die aantrekkelijker is voor de volgers, wat hen ertoe aanzet de berichten te retweeten.

In 2018 zijn niet minder dan 490 tweets verstuurd, tegenover 350 in 2017.

Dankzij deze nieuwe dynamische en actieve aanpak op dit sociale netwerk kan de instelling bijna in real time communiceren en worden de rechtspraak van het Hof en de gevolgen ervan beter bekendgemaakt bij het grote publiek.

Door de informatie op de twee accounts van het Hof te volgen, kunnen de Europese burgers niet alleen de gerechtelijke werkzaamheden van de rechterlijke instanties van de Unie op de voet volgen, maar die ook helpen te verspreiden.

EEN MILIEUVRIENDELIJKE INSTELLING

Het Hof van Justitie van de Europese Unie voert al enkele jaren een ambitieus milieubeleid. Daarmee wil het voldoen aan de strengste normen op het gebied van duurzame ontwikkeling en milieubehoud.

Bij de vastgoedprojecten van de instelling en het dagelijks beheer van de middelen en instrumenten die zij tot haar beschikking heeft, is die milieuzorg een constant aandachtspunt, wat blijkt uit het feit dat op 15 december 2016 de EMAS-registratie (Eco-Management and Audit Scheme) is verkregen.

Deze certificering, die bij een Europese verordening in het leven is geroepen en wordt verleend aan organisaties die voldoen aan zeer strenge voorwaarden op het gebied van hun milieubeleid en hun inspanningen voor milieubehoud en duurzame ontwikkeling, is een belangrijke erkenning voor het ecologisch engagement van het Hof en de aanzienlijke milieuprestaties die het heeft geleverd.

De milieu-indicatoren voor water, afval, papier en elektriciteit komen overeen met die van 2017. De verschillen worden berekend ten opzichte van het referentiejaar 2015.

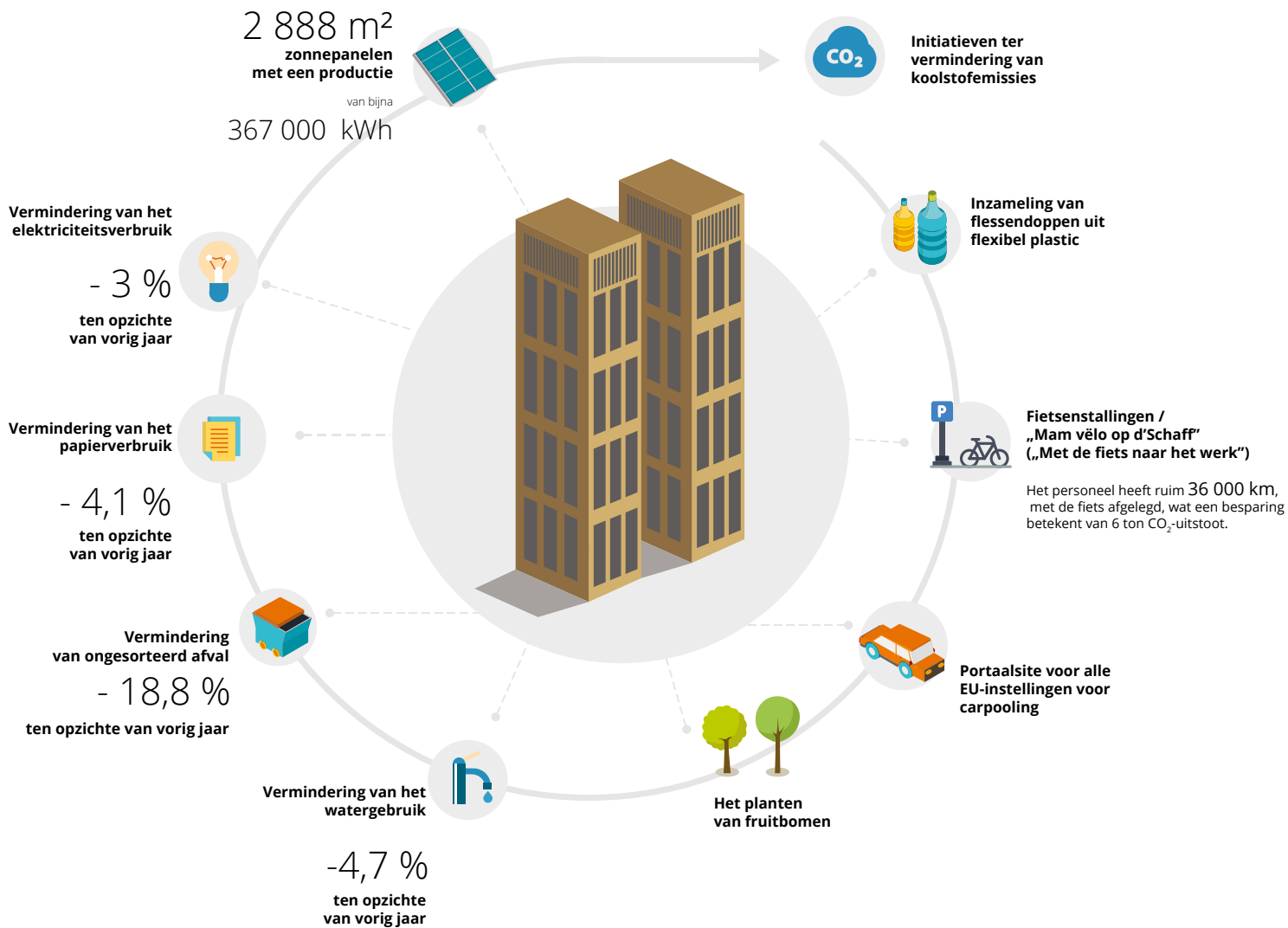

Sinds 1 december 2018 kunnen de vertegenwoordigers van de partijen en het Gerecht uitsluitend nog via de applicatie e-Curia (zie blz. 60) gerechtelijke documenten uitwisselen. Dat zal een positief effect hebben op het milieu. In 2018 zijn bijvoorbeeld 823 076 bladzijden processtukken via e-Curia naar het Gerecht verzonden. Als die op papier waren ingediend, samen met hun identieke afschriften (3 verplichte afschriften voor het Gerecht en 1 voor elke andere partij), had dat meer dan 4 miljoen bladzijden gegenereerd, wat overeenkomt met meer dan 10 ton papier, die bovendien fysiek hadden moeten worden vervoerd naar Luxemburg.

Dit komt overeen met de jaarlijkse elektriciteitsbehoefte van 66 gezinnen.

Het Hof heeft zich tot doel gesteld het aandeel herbruikbaar afval in dat ongesorteerd afval met 10 % te verminderen over de periode 2016-2018.

**BLIK OP DE
TOEKOMST**

5

EEN JAAR VOL UITDAGINGEN EN NIEUWE PERSPECTIEVEN

In zijn voortdurende zoektocht naar een hogere productiviteit heeft het Hof van Justitie van de Europese Unie de voorbije jaren bewezen dat het mogelijk is om realistische doelstellingen voor kortere procestermijnen vast te leggen en tegelijkertijd een justitie te bieden waarvan de kwaliteit unaniem wordt erkend.

Die zoektocht gaat in 2019 een nieuwe fase in met de invoering van een mechanisme waarmee voor bepaalde categorieën van zaken vooraf wordt beslist of een hogere voorziening is toegelaten. Daardoor wordt het toezicht op de toepassing van het recht doeltreffender en kan het Hof zich concentreren op zaken met belangrijke juridische aspecten.

Verder wordt de komende maanden bijzondere aandacht geschonken aan het Gerecht van de Europese Unie, dat in 2019 zijn dertigste verjaardag viert. In oktober 1988 besliste de Raad om het Gerecht op te richten, maar pas op 25 september 1989 traden de eerste leden ervan in dienst. Deze verjaardag is een gelegenheid om stil te staan bij de weg die deze rechterlijke instantie heeft afgelegd, die een essentiële rol speelt bij het toezicht op de naleving van het Unierecht en met name bij de regulering van de economische autoriteiten en de markt van de Unie.

7
ls

VOLG ONS!

6

Ga naar het zoekportaal voor de rechtspraak van het Hof van Justitie en het Gerecht via de Curia-site:

curia.europa.eu

Volg het nieuws over de rechtspraak en de instelling:

- door de **perscommuniqués** te lezen: curia.europa.eu/jcms/PressReleases
- door een abonnement op de **RSS-feed** van het Hof te nemen: curia.europa.eu/jcms/RSS
- door de **Twitter-account** van de instelling te volgen: @CourUEPresse ou @EUCourtPress
- door de **app CVRIA** voor smartphones en tablets te downloaden

Meer weten over de activiteiten van de instelling:

- ga naar de pagina over het **Jaarverslag 2018**: curia.europa.eu/jcms/AnnualReport
 - **Jaaroverzicht**
 - **Verslag over de gerechtelijke werkzaamheden**
 - **Verslag over het beheer**
- bekijk de **animatievideo's op YouTube**

Vraag toegang tot de documenten van de instelling:

- de **historische archieven**: curia.europa.eu/jcms/archive
- de **administratieve documenten**: curia.europa.eu/jcms/documents

Bezoek het Hof van Justitie van de Europese Unie:

- De instelling biedt belangstellenden de mogelijkheid om speciaal ontworpen **bezoekersprogramma's** te volgen, die zijn afgestemd op de interesses van elke groep (een terechtzitting bijwonen, een rondleiding door de gebouwen of langs de kunstwerken, studiebezoek): curia.europa.eu/jcms/visits
- Dankzij een **virtuele rondleiding** kunt u het gebouwencomplex vanuit de lucht bekijken en er binnenstappen zonder uw woning te verlaten:
curia.europa.eu/visit360

Voor meer informatie over de instelling:

- schrijf ons via het **contactformulier**: curia.europa.eu/jcms/contact

HOF VAN JUSTITIE VAN DE EUROPESE UNIE

HOF VAN JUSTITIE
L-2925 LUXEMBOURG
LUXEMBURG
TEL. +352 4303-1

GERECHT
L-2925 LUXEMBOURG
LUXEMBURG
TEL. +352 4303-1

Het Hof op internet: curia.europa.eu

Printed by Imprimerie Centrale in Luxembourg.

Manuscript voltooid in februari 2019
Volgens gegevens van 31.12.2018

Voor het gebruik dat van de hiervoor opgenomen gegevens wordt gemaakt, is noch de instelling noch een persoon die handelt in naam van de instelling verantwoordelijk.

Luxembourg: Hof van Justitie van de Europese Unie / Directie Communicatie – Eenheid Publicaties en Multimedia

© Europese Unie, 2019
Foto's © Georges Fessy

Reproductie met bronvermelding toegestaan

Het gebruik of de reproductie van foto's of andere documenten waarvan de Europese Unie niet de auteursrechthebbende is, is zonder de toestemming van de auteursrechthebbende niet toegestaan.

PRINT QD-AQ-19-001-NL-C - ISBN 978-92-829-2991-9- ISSN 2467-1371 DOI 10.2862/07780
PDF QD-AQ-19-001-NL-N- ISBN 978-92-829-3003-8- ISSN 2467-1606 - DOI 10.2862/172

HOF VAN JUSTITIE
VAN DE EUROPESE UNIE

Directie Communicatie
Eenheid Publicaties en Multimedia

April 2019

Gedrukt op milieuvriendelijk papier